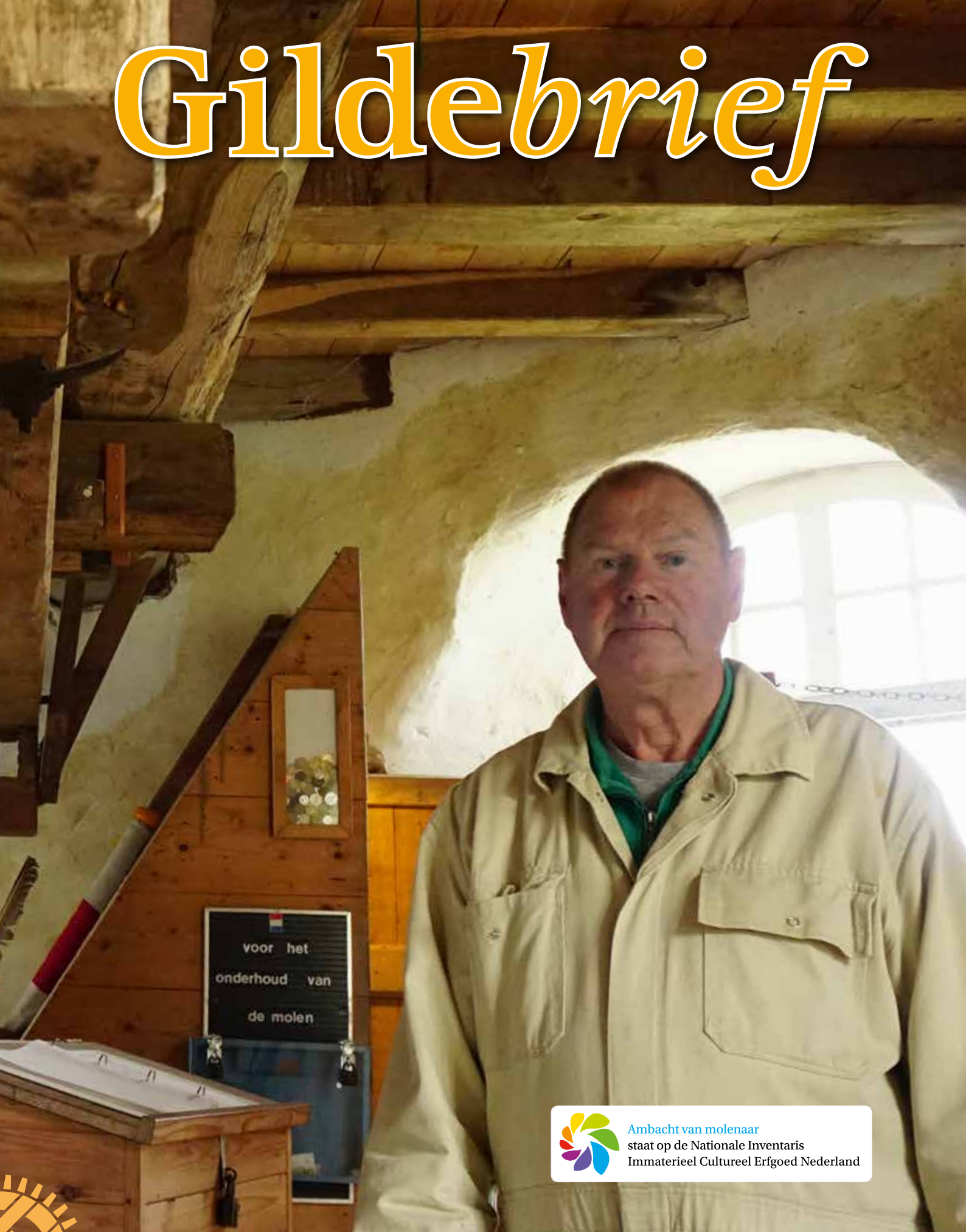

Gildebrief

Ambacht van molenaar
staat op de Nationale Inventaris
Immaterieel Cultureel Erfgoed Nederland

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

38e jaargang no. 4 december 2019

COLOFON

Gildebrief

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM) en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 2.500 stuks in de maanden maart, juni, september en december.

Alle leden van de vereniging hebben het recht in de Gildebrief artikelen te plaatsen, hun mening te uiten en kanttekeningen bij het beleid van de vereniging te plaatsen.

Het hoofdbestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars is niet verantwoordelijk voor deze uitingen en kan hierop niet worden aangesproken.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen berust bij de auteur.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor het geheel als blad.

Abonnement niet leden

Niet leden van het Gilde kunnen zich abonneren op de Gildebrief door donateur van het Gilde te worden voor het minimale bedrag van 15 Euro.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen die gelieerd zijn aan 'de molenwereld' bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Informatie is verkrijgbaar bij de boekhouder (zie hieronder).

Bestuur van Het GVM

Voorzitter
Erik Kopp
voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

Secretaris
Tom Kreuning
Molenkade 8, 1829 HZ Oudorp (NH)
secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

Penningmeester
Geert Jonker
penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl

Afdelingscoördinator
Leen Lagerwerf
afdelingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

PR & Promotie
Peet Quintus
06 - 2120 7895
communicatie@vrijwilligemolenaars.nl

Ledenadministratie
Willem Boender
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Vertrouwenspersonen

Ada Meurs
Van Middachtenmarke 33, 8016 GC Zwolle 06 - 1676 6741
Hub van Erve
Hoefense Kanaaldijk 9, 5018 EA Tilburg 013 - 536 2100

Verzekering en boekhouding

Jan Wieffer
boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl

Website

Kees Kammeraat (waarnemend beheerder)

Examencoördinator

Wilma Dondergoor
examencoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Bliksemafleidercontrole

Andre Canrinus
bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl

Steunpunt molenbiotoop

Jorinde Pijnaken-Vroeijerstijn (De Hollandsche Molen)
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam 020 - 623 8703
DHM@molens.nl

Rekeningnummers

IBAN NL40 TRIO 0198 54 28 95 (algemeen)
IBAN NL26 TRIO 0198 55 85 70 (Gildeverzendingen)
BIC TRIONL2U

Kon. Bibliotheek: ISSN 1381-9151

In dit nummer:

december 2019

Verslag Opleidingsraad	4
In de rouw	7
Voor het eerst	7
Rembrandt, zoon van een Leidse molenaar	8
Chocolademelk en een jeugdheld	9
Luchtsoorten	10
Bengaals katoen voor De Schoolmeester	12
Kreunen en kruien	13
Het ambacht van molenaar en snuifreder	14
Lekkage	18
Molen Zeldenrust in Geffen	19
De Grauwe Beer in Beesel (L)	20
Molentermen	21
Koppel-toerendiagram van een historische windmolen (II)	22
Snellopendheid en maximaal water	28
Vacatures	30
Molenpenning Molenstichting Limburg 2019	31

Redactie Gildebrief

Hoofredactie: Bas de Deugd
Namens bestuur: Tom Kreuning
Redactieadres: Dirk Karsstraat 47, 4143 AX Leerdam
Tel: 0345 - 630112
redactie@vrijwilligemolenaars.nl

Eindredactie: Mark Dwarswaard
Tekstredactie: Barend Zinkweg

Vormgeving
Studio De Bunschoter

Druk
Drukkerij de Bunschoter, www.debunschoter.nl

Kopij en mededelingen

De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst en beoordeelt deze op plaatsbaarheid in haar geheel, gedeeltelijk of in gewijzigde vorm, zulks in overleg met de auteur.

Kopij voor het **maartnummer** van 2020 moet in het bezit zijn van de redactie **voor 1 februari 2020**. Voor een latere aanlevering dient men te overleggen met de redactie.
Teksten (al dan niet met foto's) kunnen worden aangeleverd per email. Bij voorkeur in Word op emailadres redactie@vrijwilligemolenaars.nl.

Neem voor het meezenden van foto's even contact op met de eindredacteur.

Wijziging persoonsgegevens

Voor het wijzigen van persoonsgegevens, bijvoorbeeld bij verhuizing, ga je naar "MijnGVM" op de website www.vrijwilligemolenaars.nl. Log in met je emailadres en wachtwoord, vervolgens ga je naar "Mijn Profiel", dan naar "Mijn Gegevens" en vul de nieuwe gegevens in.
Hier kan je ook aangeven of je de Gildebrief wel of niet als papieren versie wilt ontvangen.

Nummer 4

Beste lezer,

Het is weer gelukt. Voor u ligt de laatste Gildebrief van 2019.

Volgens mij is dit weer een mooi nummer met verschillende onderwerpen.

Ik wil bij deze de redactie bedanken voor hun inzet dit jaar. Ik wil de schrijvers van afgelopen jaar bedanken voor hun bijdrage.

Ik wens je veel leesplezier en namens de gehele redactie de beste wensen voor 2020.

Tot volgend jaar,

Bas de Deugd

KAM, december 2019

Op 26 oktober heb ik deelgenomen aan een overleg over de opleiding tot wa-termolenaar. Aanwezig waren een brede vertegenwoordiging van watermolenaars uit de afdelingen Gelderland, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg plus de examencommissie van De Hollandsche Molen. Er stonden drie onderwerpen op de agenda: de opleiding, het werkstuk en het examen. Er is stevig maar in goede harmonie en met respect voor elkaars standpunten gesproken. Ik ben erg blij te kunnen schrijven, dat er op die zaterdag in de Opwettense Watermolen afspraken zijn gemaakt over de drie genoemde onderwerpen. De Opleidingsraad van november heeft de voorstellen overgenomen en er formeel over besloten. In deze Gildebrief kun je nalezen wat er is besloten.

Vanaf begin november tot half december zijn er verspreid over het land vier cursussen 'Valbeveiliging' georganiseerd. Alle cursussen waren goed gevuld. Het betekent dat we binnen het Gilde een groot aantal eigen instructeurs valbeveiliging erbij hebben gekregen. Als je namelijk deze cursus van Safe Site hebt gevolgd, mag je aan andere Gilde-leden instructie geven in het werken met valbeveiliging. De firma Safe

Site zal nog een instructiefilm maken en die komt dan op onze website.

De ledenadministratie en de penningmeester vroegen de leden om de contributie en de premie voor de verzekering via een 'automatische incasso' te gaan betalen: dit scheelt veel werk en kosten. Ik ben blij dat hierop massaal is gereageerd. Ik meen dat er tegen de 700 positieve reacties zijn binnengekomen. Dank! Overigens betalen nog niet alle leden nu automatisch dus er volgt een nieuwe oproep. Doe mee en aarzel niet.

Verantwoordelijk zijn voor een veilige werkomgeving is een onderwerp dat me de laatste tijd heeft beziggehouden. Dan bedoel ik een werkomgeving waarin leden zich veilig voelen en dus zonder discriminatie, pesterijen, (seksuele) intimidatie en dergelijke. Ik heb dit onderwerp besproken in de Opleidingsraad. Hierin is onder meer besloten, dat er een brief uitgaat naar alle ouders of verzorgers van onze minderjarige leden. In de brief zal ik namens het bestuur aan hen uitleggen wat we doen om te zorgen voor een veilige omgeving voor hun kind(eren). Er staat ook in welke afspraken

je kan maken en wat je moet doen als je denkt dat er iets niet in de haak is.

Ten slotte mocht ik op 4 november aanwezig zijn bij de uitreiking van de jaarlijkse prijs van het Prins Bernhard Cultuurfonds aan de vereniging De Hollandsche Molen. De prijs komt de vereniging van harte toe en ik feliciteer ze nogmaals hiermee. De prijs is een eerbetoon aan alle molenaars, bestuurders en andere vrijwilligers die zich zo onbaatzuchtig inzetten voor 'onze' molens en alles wat er omheen draait en maalt.

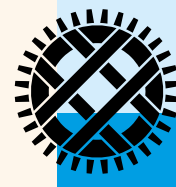
Graag wil ik afsluiten met alle molenaars van harte te feliciteren die in het najaar zijn geslaagd voor hun molenaarsexamen. Welkom bij het Gilde als 'geslaagd lid'. Ik hoop u persoonlijk de hand te kunnen drukken bij de uitreiking van uw getuigenschrift tijdens de Algemene Ledenvergadering van De Hollandsche Molen in het voorjaar van 2020.

Ik wens u en uw naasten fijne, zinvolle dagen in deze decembermaand en een gezond en voorspoedig 2020.

Erik Kopp, voorzitter

Verslag Opleidingsraad

9 november 2018

Locatie: Restaurant LaPlace in De Meern (A12)

Aanwezig:

Afdelingen: Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht, N-Holland, Z-Holland, N-Brabant en Limburg.

Onderst. Diensten: Exam. Commissie, Vertrouwenspersoon, Verzendingen, Boekhouding en Gildebestuur (3 pers).

Afwezig: Afdeling Zeeland

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet een ieder welkom.

De agenda voor de vergadering wordt zonder wijzigingen goedgekeurd.

Mededelingen:

Belangrijkste gebeurtenis; De Hollandsche Molen heeft van het Prins Bernard Cultuurfonds de jaarlijkse oeuvreprijs gekregen en daarbij een bedrag in ontvangst mogen nemen van € 150.000. Dit wordt in 2 fondsen gedaan van ieder € 75.000. Het ene fonds zal zich richten op jeugdigen/jonge mensen, het andere op aanpalende beroepen, bv rietdekkers, molenmakers, enz.

Dieptepunt: Bij een op hol geslagen molen in Friesland is het gevlucht afgebroken en de kap verschoven, de schade is groot.

2. Notulen vorige vergadering

Het verslag van de vorige vergadering d.d. 18 mei 2019 wordt goedgekeurd.

Naar aanleiding van de notulen:

Punt 3d: Jubileumjaar moet 2022 zijn ipv 2020.

Punt 4f: Punt toevoegen: Biotoopwachters uit de afdeling Z-H worden als lid ondergebracht in de categorie als Molengids.

Punt 6 : Veiligheid is een belangrijk aspect en zou als zodanig ook meer geïntegreerd moeten worden in de examens.

3. Bestuursmededelingen

Veiligheid:

a. geen ernstige meldingen (behalve het hiervoor genoemde ongeval in Friesland).

Valbeveiliging: er zijn 4 1-daagse cursussen georganiseerd, verspreid over het land. Er zijn 48 aanmeldingen.

Er is geen wettelijk grondslag voor de geldigheidsduur van certificaten. Het Gilde zal zich daar soepel in opstellen.

b. Keuren Hijsmiddelen: Er is contact met Aboma geweest (gespecialiseerd in het keuren van arbeidsmiddelen) en die gaan een module ontwikkelen hoe de diverse molen-hijsmiddelen op veiligheid getest en gecontroleerd kunnen worden.

Het Gilde wil toe naar eigen "keurmeesters" en een organisatie daartoe opzetten vergelijkbaar met de ondersteunende dienst voor de bliksemafleidingscontrole.

c. Internationale Conferentie: vastgelegd op 18, 19 en 20 juni 2020 in/ op De Zaanse Schans. De conferentie wordt georganiseerd door het RCE, KIEN, DHM, GVM, AKG en GFM.

c. Er worden 150 vertegenwoordigers van buitenlandse molenorganisatie uitgenodigd. Belangrijk doel van de conferentie is het opzetten van een internationaal netwerk.

d. Sociale Zekerheid: We willen een protocol ontwikkelen voor dit thema. Het Gildebestuur zal een brief sturen naar alle ouders/verzorgers van jeugdigen hoe we met deze materie omgaan en waar en hoe eventuele klachten hierover ingediend kunnen worden.

Er wordt opgemerkt dat het contract tussen jeugdleden in opleiding, ouders/verzorgers en molenaar nog niet op de website staat. Hier zal naar gekeken worden.

e. 50-jarig Jubileum 2022: Er is een commissie samengesteld voor de organisatie van dit evenement onder voorzitterschap van Peet Quintus. Het is de bedoeling iedere afdeling "hun eigen" maand te laten organiseren. Het budget hiervoor is ongeveer € 500-1000 / afdeling afhankelijk van de kosten van de centrale, grote jubileumsbijeenkomst.

f. PR activiteiten: Peet Quintus is hier actief mee bezig wat onder meer zichtbaar is in de FaceBook (FB) bezoeken.

Ook komt er een nieuwe wervingsfolder.

g. Automatische Incasso: dankzij de actie van de boekhouding en de ledenadministratie in de brief bij De Gildebrief van september zijn er bijna 700 AI formulieren ingeleverd. Er zijn nu nog ongeveer 1000 leden die nog geen SEPA formulier hebben ingevuld en opgestuurd. Dit zal het innen van de contributie vergemakkelijken waardoor deze afdelingen meer tijd kunnen besteden aan het afsluiten van het lopende boekjaar en opstellen van de begroting.

Verder een oproep aan iedereen: zorg ervoor dat alle e-mail adressen up-to-date zijn in de landelijke ledenadministratie.

h. Afdelingsavonden: het bestuur laat zich graag uitnodigen voor bestuursvergaderingen en/of afdelingsavonden van de afdelingen. Het initiatief hiertoe moet wel uitgaan van de afdeling.

i. Facts Et Figures lijsten: het zou handig zijn om belangrijke key-figures paraat te hebben. Bijvoorbeeld: hoe groot is het percentage vrouwelijke molenaars, jeugdleden, jeugdleden in opleiding enz. Het liefst op afdelingsniveau. Limburg is hier al mee begonnen en houdt onder meer bij hoeveel molenaars over 5 jaar stoppen, op welke molens molenaars te kort zijn enz.

4. Bijlagen Huishoudelijk Reglement (HHR)

Bijlage 1:

Pg 5 pnt 2.6 De afdelingen krijgen wel informatie over nieuwe leden maar niet over uitgeschreven of overleden leden. Afgesproken wordt dat de ledenadministratie aan het einde van het jaar daarover een overzicht zal sturen.

Pg 6 pnt 4: voorstel: jaarverslag aanpassen naar financieel jaarver-

slag of jaarrekening.

Pg 10 pnt 3.3 nog een keer doorlezen op verschillen wind- en watermolenaarsexamen.

Hub van Erve zal dit op zich nemen.

Pg 13 Er is onduidelijkheid over de ongevallen verzekering. Op de vorige ALV zou afgesproken zijn dat het vinkje bij ongevallen verzekering altijd "aan" zou staan. Dat staat niet in de notulen.

Afgesproken wordt dat de geluidsbanden van de vergadering nog een keer afgeluisterd zullen worden.

Bijlage 2:

Pg 6 De stage-molenaar mag geen EAF ondertekenen voor het examen. Dat mag alleen de instructeur.

Bijlage 3

Bezwaarprocedure: Een kandidaat die bezwaar maakt moet dit binnen de aangegeven tijd doen.

Dit kan een e-mail zijn met de mededeling dat bezwaar aangetekend zal worden. Details en uitleg kunnen later volgen.

Examencommissie: geef die kandidaat wel op voor het landelijk examen. Het is gemakkelijker om die later te verwijderen dan om die later toe te voegen. Het maal-/logboek hoeft bij het landelijk examen niet opnieuw ingeleverd te worden.

Bijlage 4:

Pg 2 pnt 6: "in" overleg met ..., vervangen door "na" overleg met

Bijlage 5: Geen opmerkingen.

Bijlage 6: Is vervallen.

De aangepaste bijlagen van het HHR zullen geagendeerd worden voor de ALV voor definitieve besluitvorming.

5. Opleidingszaken

a. Uitgangspunten Opleiding Watermolenaar..

Op 26 oktober is er met alle watermolenaafdelingen een gesprek gevoerd over "hoe nu éénduidig verder" met de opleiding watermolenaar. Aan het eind van de dag was er consensus. De uitgangspunten zullen op de website onder opleiding watermolenaar geplaatst worden.

Op dit moment is het nieuwe lesmateriaal in de eindfase en wordt begin volgend jaar verwacht. Alle leerlingen in opleiding tot watermolenaar, de instructeurs daartoe en de afdelingsbesturen van de vier afdeling krijgen dan een exemplaar..

b. EAF formulier (oranje) en Schutblad (geel).

Het gele/blauwe aanmeldings formulier is aangepast. De gegevens van de kandidaat worden niet meer bij inschrijving op het formulier ingevuld maar pas bij aanmelding voor het examen.

Het meelopen (wel/niet) van de instructeur is extra toegevoegd op het schutblad.

In de eerste regel van het Schutblad zullen de haakjes om "toelatings" weggelaten worden.

Uitgangspunt is (zie ook nieuwe schema) dat de kandidaat het examen aanvraagt en niet de instructeur. Er is wel altijd een handtekening van de instructeur of het afdelingsbestuur nodig.

Ook het (oranje) examenaanmeldingsformulier (EAF) is aangepast

Verzoek Examencommissie: vul het formulier in blokletters in!!

Punt 4b van het aanvragen van het landelijk examen betreffende geschiktheid wordt verplaatst naar het gele schutblad. Verder wordt de vraag "geslaagd voor toelatingsexamen" van het formulier geschrapt.

Verder dient de kandidaat zich akkoord te verklaren, dat DHM zijn/haar gegevens gebruikt voor het doel waarvoor ze opgevraagd zijn.

Onder 1 bij Lidnummer kan 0- vervallen.

Op het nieuwe formulier wordt nog "december 2019" toegevoegd en zal gebruikt worden vanaf voorjaar 2020.

c. Schema Examen Procedure GVM-DHM.

Het schema geeft een overzichtelijke weergave van de procedures en de mogelijkheden. In het bovenste vakje links zal "gastmolenaar" verwijderd worden en bij de afwijzingslijnen zal "Kandidaat i.o.m. Instructeur" worden toegevoegd. Met dank aan Theo Friesema. Het schema wordt op de website geplaatst.

d. Molenaars-Ambachten.

Pellen en houtzagen: Het manual en het opzetten van een cursus voor beide ambachten vorderen langzaam maar gestaag en er worden theorielessen opgezet.

Einddoel van alle ambachten: een manual waarin de belangrijke aspecten van het specifieke ambacht in vermeld staan. Vervolgens vormt het manual de basis voor een aanvullende cursus.

6. Verenigingssoftware

In maart zijn we overgestapt van webhost Websolve naar Genkgo.

De overstap is vrij soepel verlopen alhoewel er nog steeds een aantal dingen verbeterd moeten worden. Daar wordt door de werkgroep onder leiding van Leen gestaag aan gewerkt. Eerst wordt de nadruk gelegd op de functionele onderdelen van de website, daarna de opmaak waardoor de website aantrekkelijker moet worden voor bezoekers.

Alle afdelingen hebben een eigen e-mail adres gekregen en kunnen daarmee inloggen en toegang krijgen tot hun pagina op de website.

Er komt nog een manual. De helpdesk van Genkgo is ook redelijk uitgebreid.

7. De 5 minuten van ...

- NB: Contact met de molenorganisatie in Vlaanderen gehad. Contacten lopen goed. Op de ledenvergadering van de afdeling waren 60 mensen.
- ZH: Er is een nieuwe secretaris (v) en 4 nieuwe toelatingsexaminatoren zijn samen met die van GLD gecoacht. Er zijn in de zomer 22 nieuwe leden bijgekomen waarvan 8 dames en 6 leden onder de 25.
- D: De restauratie van de molen in Meppel is bijna klaar. Daarna komt de restauratie van de molen van Zuidwolde. Op dit moment vallen 11 van de 39 molens onder het beheer van het Drents Landschap.
- GR: Er is een najaarsbijeenkomst geweest waar veel oude Molenfilms vertoond werden. Een geslaagde avond.
- GLD: Er wordt extra een checklist opgesteld zodat op alle molens de toelatingsexamens volgens dezelfde procedure worden uitgevoerd.
- UT: Er zijn uitzonderlijk veel nieuwe aanmeldingen.
- NH: Er is ook hier een nieuwe secretaris (m). Verder wordt er heel actief aan speciale jeugdprogramma's gewerkt.
- LB: De aanvraag van herbenoeming van instructeurs is stopgezet. LB wil eerst intern overleg. Verder is er een soort vacaturebank opgesteld waarop gezien kan worden hoe de molens bezet zijn en hoe de Molenaars beter verdeeld kunnen worden en er is een speciaal programma opgezet "hoe werf je nieuwe leden"
- HvE: De Molenstichting NB heeft een speciale molenprijs ingesteld die dit jaar gewonnen is door Patrick van Kessel en familie.

8. Rondvraag

- a. Kan examenbedrag van € 100,- ergens op de website vermeld worden?
Met 2 klikken op de website kom je in de juiste pagina van DHM.
- b. Waarom moet er om de 5 jaar een evaluatie plaatsvinden van de instructeur terwijl je voor het leven bent benoemd?
Je wordt geëvalueerd door het afdelingsbestuur. Het kan zijn dat de situatie veranderd is.
- c. Ben je wel of niet verzekerd als je als mio alleen op een molen draait?
Ja, ter bescherming van de mio, maar het is tegen de GVM regels dat een mio alleen mag draaien.
Ook moet er uitdrukkelijk toestemming zijn van de moleneigenaar.
- d. Leden die 14 jaar worden krijgen nog niet automatisch een brief dat ze aan de opleiding kunnen beginnen.

Volgende vergadering op 16 mei 2020 (dus de zaterdag na Nationale Molendag).

MOLENSTEENMAKERIJ

**HANS
TITULAER**

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.

Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.

Restauratie van stenen en maalstoelen.

Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.

Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland

Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86

E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Zeilmakerij van Neerven bv

**MOLENZEILEN IN
WK77 BRUIN OF WIT,
MARLON BOLUS ROOD**

Driek van Erpstraat 1

5341 AK OSS

Tel. 0412-624028

Fax. 0412-627973

info@zeilmakerijvanneerven.nl

**DEGELIJKHEID EN
GEGARANDEERD DE
BESTE KWALITEIT !!**

In memoriam Jac Nijs (1937–2019)

Na een periode van afnemende gezondheid is op 22 augustus oud-vakmolenaar en instructeur Jac Nijs overleden. Hij was actief op de molen van Nijs uit Stramproy (L), ook De Nijverheid genoemd. Hij werd 81 jaar.

De heer Nijs kwam uit een gezin van 11 kinderen. Zijn vader, ook Jac geheten, was afkomstig uit Weert en maalde daar op molen Sint Oda, gelegen aan de Zuid-Willemsvaart. In de twintiger jaren kocht senior de huidige molen van Nijs in Stramproy. Op dat moment verkeerde die in een slechte staat. Hij verving onder andere het houten gevlucht door Potroeden, plaatste een haverpletter, een elevator en er kwam een stationaire motor. Rond 1960 besloot de familie Nijs te stoppen met het malen voor de boeren. Van de zes jongens zijn er vier in de graanhandel terecht gekomen.

Zoon Martin kwam terecht op de meelfabriek in Roermond en op de beltmolen van Theo Verbeek in het Duitse Haaren. Hij is slechts 48 jaar geworden. Een andere zoon, Thei, kwam terecht op de Boerenbond van Stramproy en later op de meelfabriek van Weert om vervolgens weer terug te keren naar de Boerenbond. Na zijn pensioen bleef hij actief op de molens in de buurt. Dan hebben wij nog Wiel. Voor zijn diensttijd was hij

actief bij verschillende molenaars in de regio en na zijn dienstperiode nam hij onder andere een maalderij over in Mierlo, Noord-Brabant. Hij is 25

jaar vrijwillige molenaar geweest op de standaardmolens aldaar. Tenslotte komen wij bij Jac Nijs junior, de laatst overgebleven mulder uit het geslacht Nijs. Vanaf jeugdige leeftijd was hij actief op de Nijs molen. Tot rond 1960 was dat beroepsmatig, eerst met Pa en later met broer Thei. Toen het beroepsmatig malen gestopt werd, had Jac de mogelijkheid gekregen om op de Boerenbond in Stramproy te beginnen. Jac was een man van principes en weigerde dit. De Boerenbond was er mede oorzaak van dat vele molenaars hun handel moesten staken. Hij ging werken in Tilburg en later, tot zijn pensionering bij de meelfabriek in Weert. In de tussentijd, rond 1965, hebben Wiel en Jac Nijs hun molen weer zover in orde dat er als vrijwillige molenaars gemalen kan worden. Jac en zijn vrouw Els

zijn vanuit Weert naar Stramproy verhuisd, op een steenworp afstand van hun molen. In 1974 werd de molen overgedaan aan de gemeente Stramproy. Na de restauratie werd Jac door de gemeente aangesteld als vrijwillige molenaar, maar ook met het doel om zijn vakkennis over te dragen, met als voorbeeld de toenmalig molenaar Lei van de Winkel van standaardmolen St. Jan in Stramproy. Jac werd dus instructeur en heeft ruim 25 gediplomeerde molenaars opgeleid. Voor zijn verdienste in de Limburgse molenwereld kreeg hij een Koninklijke onderscheiding en van de Molenstichting Limburg de molenpenning.

Enkele jaren terug werd de diagnose van een noodlottige ziekte bij hem vastgesteld. Op 22 augustus overleed hij, bijna 82 jaar oud. Op 27 augustus waren vele molenaars uit Limburg naar Weert gekomen om daar afscheid te nemen van hun inspirator, vakman en leermeester. In de regio Limburg stonden vele molens in de (Limburgse) rouwstand.

Een geweldige molenman is van ons heen gegaan.

Frans Verstappen

Voor het eerst

DOOR: TOM KREUNING

Deze foto is gemaakt bij het examen van 11 oktober op de Puurveense Molen in Kootwijkerbroek. De examencommissie bestond voor het eerst in de geschiedenis van het Gilde uit alleen maar vrouwen. Die dag was er ook een vrouwelijke kandidaat.

Op de foto staan van links naar rechts: Wilma van den Broek, Noes Teutelink (geslaagde), Ans Roefs, Joyce Beneker en Andrien Muijsers.

Rembrandt, zoon van een Leidse molenaar

Deze zomer maakte Wim Timmerman, molenaar-in-opleiding op molen De Hoop in Oldebroek, een stadswandeling door Leiden. Die werd verzorgd door stadsgids Willem Hogendoorn. Eén van de anekdotes ging er over hoe Rembrandt van Rijn aan z'n naam is gekomen. Wim vroeg Willem dit verhaal op te schrijven en we drukken het hieronder af.

DOOR: WILLEM HOGENDOORN, stadsgids Leiden

Rembrandt (Harmenszoon) van Rijn werd in 1606 geboren in de Weddesteeg in Leiden. Tegenover het huis stond de molen van Rembrandts vader, Harmen van Rijn. Het betrof een moutmolen, om bier te maken. Rond Leiden stonden er in die tijd in totaal 19 molens.

Toen Rembrandt in 1606 geboren werd heette er niemand in Nederland Rembrandt. De vraag is dus: 'waar komt die naam dan in vredesnaam vandaan?' Dat is lange tijd een raadsel geweest, tot het dagboek van de vroedvrouw gevonden werd. Deze had daarin het volgende verhaal opgeschreven.

15 juli 1606

Ik werd aan het begin van de avond geroepen door de oudste zoon van de familie Van Rijn,

dat moeder Van Rijn spoedig zou bevallen. Ik spoedde mij naar de Weddesteeg en zag dat het niet zo lang meer zou gaan duren. Vader Harmen liep nerveus rond. Het stormde hevig die avond en de wieken van zijn molen gingen als een gek tekeer. Plotseling zei Harmen: "Ik moet echt even naar de molen om de wieken minder snel te laten draaien, anders waaien ze er straks nog af en heb ik een schadepost." Hij liep de deur uit en stak de zandweg over naar de molen.

De weeën gingen echter door bij mevrouw Van Rijn en het werd een vlotte bevalling. Dat was niet vreemd natuurlijk, want Rembrandt was het negende kind. 'De weg was gebaand' zeiden wij als vroedvrouwen dan altijd.

Er werd een jongentje geboren en ik vroeg aan mevrouw Van Rijn: "U heeft een zoon,

hoe gaat hij heten?" Ze keek me wat beschamd aan en zei: "Dat weet ik niet, want ik heb de meisjesnaam bedacht, maar Harmen de jongensnaam. Hij is bij de molen, dus gaat het maar even vragen." Ik spoedde mij door de storm naar de molen en riep onderaan de molen door het trapgat naar boven: "Harmen, je hebt een zoon, hoe moet hij heten?"

Later hoorde ik dat Harmen mij niet goed had verstaan. Hij was bezig om de wieken minder snel te laten draaien: hij was met een ijzeren staaf bezig bij de rem. Er lag wat meel op de rem en door een plotselinge vonk schoot het meel ineens in de fik. Harmen schrok zich rot en riep verschrikt: "De rem brandt". Ik verstond 'Rembrandt', rende terug naar het woonhuis en vertelde tegen mevrouw Van Rijn dat haar man net had gezegd dat de jongen Rembrandt zou gaan heten. Zij vond dat eigenlijk wel een heel mooie naam, dus dat hebben ze zo gelaten. En zo is het gekomen, geloven wij in Leiden.

Deze anekdote vertel ik als gids tijdens een Leidse stadswandeling bij de Weddesteeg in Leiden. Ik merk dan meestal dat – heel raar – niet iedereen mij gelooft. Sommigen denken dat de naam uit Duitsland komt, want daar kwam de naam Rembrandt al vaker voor. Maar dat geloven wij Leidenaars natuurlijk niet; wij houden het bij dit verhaal. Laten we eerlijk zijn: taalkundig klopt het helemaal, want "de rem brandt" schrijf je met 'dt', precies zoals de naam van de beste schilder van Nederland!

Heeft U wellicht interesse in een stadswandeling in Leiden met andere leuke anekdotes en verrassende feiten, mail dan naar willem.hogendoorn@hccnet.nl of bel 06-29510342.

Chocolademelk en een jeugdheld

DOOR: ANJA NOORLANDER, tekst
DANIELLA DE HAAN, foto's

Daniella en ik zijn er klaar voor: een bezoek aan een molenaar die mee- werkt aan 'Ode aan de molenaars'. Dit keer heb ik de kriebels, kriebels in mijn buik. Het is geen vervelende soort spanning die dit veroorzaakt. Het is de spanning die je voelt, wanneer je wat leuks gaat doen of één van je helden gaat ontmoeten. In de auto vertel ik dat aan Daniella. Ze grinnikt wat en bekent dat zij zelf ook wat spanning ervaart. Gek eigenlijk: we kennen hem al een poosje! Daniella en ik werken al langere tijd met hem voor de Ode. Daarbij heb ik in mijn opleiding tot vrijwillige molenaar ontzettend veel steun, geduld en onderwijs van hem ontvangen. Ik heb heel wat tranen, koffie en onzekerheden met hem gedeeld op één van 'zijn' molens. Hij is een molenaar waar ik zoveel mee gedeeld heb, hoezo heb ik dan nu van die eigenaardige kriebels?

Molen in zicht!

Wanneer we de snelweg afrijden, zien we zijn molen draaien. Daniella roept luid: "Hij maalt!". Ik kan het niet laten en begin een hele verhaal over dat deze molen op dit moment niet maalt maar draait. Dat de molen uit zijn werk staat en alleen de bovenas mee beweegt en verder geen andere werktuigen. Dat de biotoop dramatisch is bij deze molen, waardoor dit de enige manier is om de molen verstandig in beweging te krijgen: de bomen vangen alle wind weg. Daniella luistert aandachtig. Haar aandacht verslapt wanneer we het kleine landweggetje opdraaien. Ik ben inmiddels begonnen over de vele poldermolens die uit hun werk staan of in circuit malen,

over hoe dit alles ontstaan is en wat ik daar van vind. Daniella zucht: "Ik snap er niets van. Kan je mij dat een keer uitleggen als ik niet klem langs de sloot moet rijden?". In stilte vervolgen we onze weg. Nog een klein stukje.

Een hartverwarmend ontvangst

Tijdens het parkeren op een postzegel, naast het landweggetje, hou ik mijn ogen stijf dicht. De molenaar die door het hek ons tegemoet komt, giert het uit bij deze aanblik. "Zo An, weer overleefd?". Daan en ik stappen uit de auto. Na lachsalvo's, omhelzingen, informeren naar gezondheid, familie en de liefdevolle, stevige schouderklopjes, gaan we de molen binnen. De molenaar biedt ons koffie aan en zegt hierbij dat het toch eigenlijk chocolademelk had moeten zijn. Hij biecht op dat hij het allemaal best spannend vindt, waar wij ons direct bij aansluiten. Het voelt wat eigenaardig.

De gedaanteverwisseling

Na de koffie, wordt in de woonkamer met trots alle kleding getoond: rood, dik fluweel, gouddraad en een spierwitte jurk met kant. Hij vertelt op welke wijze hij dit pak gevonden heeft en hoe je het moet onderhouden. Ik ben onder de indruk. Ik vraag eerbiedig of ik er aan mag komen en er klinkt een joviale "TUURLIJK" door de molen. Langzaam wordt het kostuum uitgepakt en aangetrokken. Wanneer de molenaar de spierwitte pruik opzet en de baard vastmaakt, is de gedaanteverwisseling compleet. Hij past zijn stem automatisch aan. Daar staat niet meer de molenaar die ik al zolang ken, die ons net ontvangen heeft en joviaal schouderklopjes uitdeelt. Nee, daar staat onze Sint Nicolaas. Niet een hulpsint. Nee, dit is de echte. De held uit mijn jeugd. Geen idee waar onze gastheer en molenaar is gebleven.

Ben je benieuwd wie deze molenaar is?
Kijk op Instagram bij [ode_aan_de_molenaars](#).

Luchtsoorten

In Nederland kennen we winden uit alle richtingen en die voeren een bepaalde luchtsoort aan: droge of vochtige lucht, koude of zeer hete lucht, uitgedroogde lucht, maritieme lucht. De richting waar de lucht vandaan komt, bepaalt grotendeels de luchtsoort. Het is vooral de temperatuur en de luchtvochtigheid die de grootste invloed hebben op een luchtsoort.

DOOR: DAVID HENNEVELD, weerkundige

Afkomst

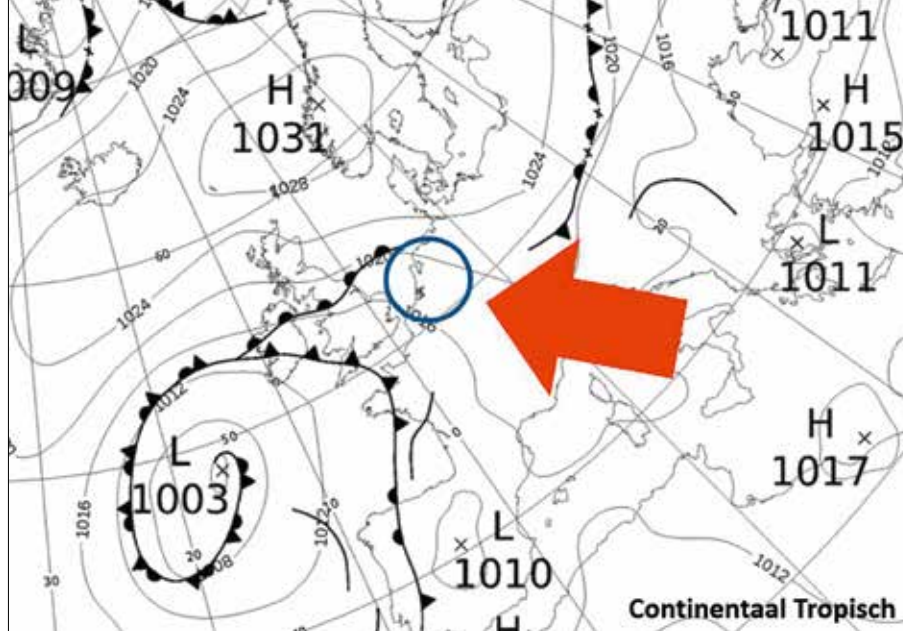
Al deze luchtsoorten verraden al waar ze vandaan komen en in welk seizoen ze voor kunnen komen. Bedenk wel dat 'warm' en 'koud' steeds gezien moet worden in verhouding tot de omgeving.

- **Maritiem** staat voor de zee en deze lucht komt van over de Atlantische Oceaan naar ons land zetten. Lucht die enige tijd boven water verblijft heeft als kenmerk, dat de scherpe kantjes er van af gaan. Het altijd warme zeewater dempt warmte en kou

en geeft bovendien vocht af aan de lucht erboven.

- **Continentale lucht** komt aanzetten over grote landmassa's, al dan niet over kleinere zeegebieden zoals de Oostzee.
- **Maritiem Polaire lucht** is de meest voorkomende luchtsoort in ons land. Deze lucht komt achter een koufront ons land binnenzetten en wordt met een wind tussen west en noord aangevoerd. Het heeft als kenmerk dat het koele lucht is met een lage luchtvochtigheid. Dit komt doordat

In het vorige nummer van de Gildebrief schreef ik een artikel over zware, zomerse donderbuien. Er kan verwarring ontstaan bij de volgende zin: "Bij convergentie waaien winden onder een bepaalde hoek naar elkaar toe en dat kan ook achter een koufront voorkomen". In het artikel ging het over een vore vóór een koufront uit, dus in de warme sector. Met het zinsdeel "Bij convergentie waaien winden onder een bepaalde hoek naar elkaar toe en dat kan ook achter een koufront voorkomen" doel ik op een trog achter een koufront. Ook die kennen convergentie (kromming in de isobaren) maar dan in de koude lucht.

fors onweer. In ons land duurt deze toestand vaak een dag en ná de Spaanse pluim stroomt polaire lucht binnen die veel aangenamer is (lees: veel koeler en met een lagere luchtvochtigheid).

Kenmerken van de luchtsoort

Hoe kouder een luchtsoort is, hoe zwaarder de lucht is en hoe sneller deze tot stilstand zal komen als aan het einde van de dag de afkoeling begint. *Maritiem Polaire* en *Maritiem Arctische lucht* zijn naast koud ook tamelijk droog en de wind zal tegen zonsondergang snel gaan liggen (behalve bij stormdepressies). In de ochtend duurt het enige tijd voordat in deze luchtsoort de wind op gang zal komen. Overdag is deze wind vlagerig, met name achter depressies om.

Continental Polair en *Continental Arctische* winden zullen eigenlijk altijd doorwaaien. Dit komt doordat deze luchtsoort ons eigenlijk alleen in de winter weet te bereiken, wanneer ten noorden van ons land een (krachtig) hogedrukgebied ligt. Automatisch zal er als tegenhanger lagedruk voorkomen boven Zuid-Europa en tussen deze beide systemen zal de wind nooit helemaal wegvallen. "Een oostenwind waait altijd door", is een bekende stelregel en dat klopt gewoon, hoewel ik dat niet altijd kan verklaren.

Overdag zijn continentale winden vrij regelmatige winden zonder direct hogere windstoten. Ze kunnen in de regel wel flink doorstaan (windkracht 4 tot 6) met diep blauwe luchten. Winden uit het zuiden tot zuidoosten zijn vaak wat onrustige winden. Een depressie ligt vaak dan al ten westen van Frankrijk en probeert met zijn fronten het Europese vasteland op te komen.

Zuidwesten winden zijn regelmatige winden in een warme sector van een lagedrukgebied. Achter een koufront worden ze echter vlagerig, zeker wanneer de zon er goed bij komt. Ook tijdens buien kunnen dan windstoten voorkomen.

de lucht over koud zeewater onze kant op komt en daardoor niet veel vocht kan op pikken. Deze luchtsoort is meestal een bringer van buien.

- *Maritiem Arctische lucht* komt rechtsreeks vanaf de poolstreek via de Noorse Zee en de Noordzee ons land binnen stromen. Dit kan alleen van december tot en met half april. Dan is de pool koud genoeg voor deze luchtsoort en de temperatuur op 1.500 meter hoogte ligt dan vaak tussen -8 en -12 graden. Dit levert de kenmerkende, winterse buien op met regen, hagel, (natte) sneeuw, een klap onweer en tussendoor schijnt dan de zon. 's Nachts vallen de buien alleen aan zee en in het binnenland vriest het.
- *Continental Arctische lucht* komt uit de richtingen rond noordoost en voert in de winter bijzonder koude lucht aan met ijsdagen en soms sneeuwval. Het is een echte vrieslucht uit Scandinavië en Rusland en dit is bijzonder droge lucht. Dit is mogelijk tussen november en maart. Omdat land makkelijker afkoelt is deze periode wat langer dan de noordelijke stroming met arctische lucht die over (warme) zee komt aanzetten.
- *Continental Polaire lucht* komt uit het oosten tot zuidoosten opzetten in het winterseizoen. De luchtsoort komt uit het koude Rusland maar niet rechtstreeks van de polen vandaan. Het is wat gematigdere lucht maar toch ook vrij droge lucht (lage luchtvochtigheid).
- *Continental Tropische lucht* kan ons in het zomerseizoen bereiken. Dit is een warme tot hete landlucht uit het oostzuidwest tot zuidzuidwest. In ons land wordt het dan 25 tot 30 graden of meer met veel zon. Het is

soms droge lucht, maar over het algemeen is de luchtvochtigheid hoger. Deels kan deze lucht uitgedroogd zijn voordat deze ons bereikt. Dat kan door de Alpen komen, de Ardennen of de Duitse middelgebergten.

- *Maritiem Tropische lucht* is zeer vochtige lucht die vanaf de Azoren ons kant op getransporteerd wordt, vaak in de warme sector van depressies die deze lucht 'invangen'. De luchtvochtigheid ligt vaak hoog (60% en meer) en het is klam weer. In deze luchtsoort komen vaak zware buien tot ontwikkeling.

Spaanse pluim

Een kenmerkende opmerking die wel eens voorkomt is de 'Spaanse Pluim'. Dit is een droge en erg warme zuidelijke luchtstroming die mediterrane lucht vanuit Spanje op transport zet naar het noorden. Dit wordt veroorzaakt door een lagedrukgebied ten westen van Frankrijk. Hierdoor stroomt aan de grond met een zuidzuidwestelijke stroming vochtige lucht ons land binnen, terwijl vanuit Spanje via Frankrijk op 1 tot 2 kilometer hoogte zeer droge en warme lucht hieroverheen schuift. Dit levert aan de grond zeer klam en benauwd weer op met een zeer grote onstabiliteit. Een naderend koufront met convergentielijn is dan voldoende om buien een zet te geven met

Overzicht

Luchtsoorten die in Nederland voorkomen zijn de volgende:

- *Maritiem Polair (mP)*: gematigd koud in winter, gematigd zacht in zomer
- *Maritiem Arctisch (mA)*: koud in winter, fris in voorjaar
- *Continental Arctisch (cA)*: zeer koud in winter
- *Continental Polair (cP)*: koud in winter
- *Continental Tropisch (cT)*: zeer warme, meest droge lucht
- *Maritiem Tropisch (mT)*: warme en vochtige lucht

Bengaals katoen voor De Schoolmeester

DOOR: ARJAN DONK

De VOC-tijd ligt inmiddels zo'n vier eeuwen achter ons, maar enkele jaren geleden leken die tijden even te herleven. In 2016 werden na een lange reis van overzee zo'n 20 balen katoen per dekschuit afgeleverd bij De Schoolmeester in Westzaan. Deze molen is een markant punt langs de A8 en de enige windgedreven papiermolen ter wereld.

Molenaar Arie Butterman is inmiddels al 47 jaar (!!) molenaar op De Schoolmeester. Hij zat dringend verlegen om geschikt, gekleurd katoen. Deze katoen is de grondstof voor het beroemde 'Zaansche Bord'. Sommigen kennen dit wel van de oude, dikke, grijze spijkerzakken. Ik kwam ze althans als jochie tegen in het magazijn van het timmerbedrijf van mijn vader. Vraag: wie heeft er nog één voor Arie? Oud-voorzitter van De Zaansche Molen, Kees Knijnenberg, hoorde in januari 2016 van deze 'hartewens' van Arie. Hij heeft veel internationale contacten in de doopsgezinde kerkgemeenschap en zo kwam hij in contact met een organisatie in Bangladesh. Die wist dat daar op de lokale markt nog katoen verhandeld wordt. Foto's en monsters maakten duidelijk, dat dit de geschikte katoen was waar Arie naar op zoek was. Maar toen? Er moest heel veel geregeld worden om het bij De Schoolmeester te krijgen. Op 3 mei 2016 gingen de balen per containerschip vanuit Chittagong in Bangladesh de Indische oceaan op. Op 14 juni kwam de lading in Nederland aan. Vooral het laatste stuk, op 23 juni 2016, per dekschuit van de haven in Amsterdam naar Westzaan was spannend. Hoosbuien dwongen tot uitstel. De diepgang van de schuit was een uitdaging: sommige stukken van de vaarweg bleken (te) ondiep. De Overtoomsluis in Westzaan was gelukkig iets breder: de schuit paste er net door. Het was een grote opluchting dat de schuit kon aanleggen bij De Schoolmeester en de katoen gelost kon worden. Arie kon weer 'even' vooruit met deze katoen.

Bij een bezoek aan de Schoolmeester zie je nog balen uit Bangladesh liggen: zeer aan te bevelen voor molenaars, papierliefhebbers en fotografen.

Kreunen en kruien

Zoals bekend heeft een Engels kruitwerk verschillende voordelen ten opzichte van de meer klassieke uitvoeringen. Een Engels kruitwerk kruit licht en heeft weinig of geen onderhoud nodig. Het is dan ook begrijpelijk, dat door de jaren heen vele molens hiervan zijn voorzien. Zo is dat ook gebeurd bij onze houtzaag- en korenmolen Agneta in Ruurlo.

DOOR: JELLE WIERDA, met dank aan Henk en Aart!

Toch zwaar kruien

Toch kregen wij in toenemende mate te maken met zwaar kruien. Het werd zo erg, dat het zelfs met twee mannen onder veel gekreun een moeizame klus was. Je kunt vraagtekens zetten bij onze fitheid, maar zelfs dan werd het probleem alleen maar groter. Uiteraard hebben we allerlei mogelijkheden en theorieën bekeken, maar het bleef voor ons een raadsel.

Dat duurde totdat twee van ons, Henk Deunk en Aart Wierenga, op het idee kwamen om de rollenasjes maar eens te gaan smeren. Volgens de mensen met meer ervaring onder ons was dat niet het probleem. Immers – zo hebben wij ooit geleerd – hebben de rollenasjes geen dragende functie. Ze dienen er feitelijk alleen maar voor om de onderlinge afstand tussen de rollen te waarborgen, zodat er geen opeenhoping van rollen ontstaat met allerlei nare gevolgen van dien. En als je meerdere molenaars bij elkaar zet, zijn de discussies niet van de lucht, zo weten we maar al te goed.

Smeren

Henk en Aart besloten tot actie over te gaan en demonteerden met speciaal daarvoor vervaardigd gereedschap een eerste serie rollenasjes. Daarbij viel al gelijk op, dat het merendeel daarvan droge roest vertoonde. Dat betekende licht schuren, invetten en vervolgens weer terugplaatsen. Althans dat was de bedoeling. Maar toen begonnen de

problemen, want de openingen in de rollenwagen lagen niet meer in lijn met de rol, waardoor de asjes zich niet terug lieten zetten ... Uiteindelijk werd dit opgelost door de kap een stukje terug te kruien, waardoor de drukpunten zich verplaatsten en de openingen weer in één lijn kwamen. Toen bleek dus, dat de rollen niet alleen radiaal (haaks op de as van de kruitrol) worden belast maar ook axiaal (in de lengterichting van de as) en dat deze krachten samen de rollen in zekere zin doen kantelen.

Nadere onderzoek leerde ons het volgende

De rails, zowel de onderste als de bovenste, zijn slechts 7 centimeter breed. De rollen hebben tussen de rails een doorsnede van 10 centimeter en de afstand tussen de flenzen is 8,5 centimeter. Dat wil dus zeggen, dat de rollen 1,5 centimeter speling hebben op de beide rails. In totaal kan de kap dus 3 centimeter heen en weer bewegen. Nu is dat op een doorsnede van de kap van 5 meter niet overdreven veel, maar het samenspel van de smalle rails bij een roldoorsnede van 10 centimeter en een speling van 3 centimeter geeft een neiging tot kantelen van de rollen. Dit zijn forse krachten die in toom worden gehouden door de rollenwagen, waarbij de asjes van de kruitrollen op hun beurt een onmisbare rol spelen. Dit was voor ons een aardig leermoment, iets wat we graag via deze weg delen met onze collega-molenaars. Nu alle asjes zijn gesmeerd – met slechts een klein beetje vet – kunnen zelfs onze meiden het kruien alleen af.

Het ambacht van molenaar en de snuifreder

Stampkuip

Voor deze Gildebrief ben ik op bezoek bij Jan Bakker, molenaar op de snuif- en specerijenmolens De Ster en De Lelie in Kralingen, Rotterdam. Ik hoop hier te zien wat het ambacht van snuifreder inhoudt, wat er nodig is om dit ambacht te behouden en wat dit betekent voor het ambacht van molenaar.

DOOR: BAS DE DEUGD

Eerst een rondleiding

Op een mooie zaterdag in oktober kom ik aan bij de molens. Beide molens zijn dan al volop in bedrijf: De Lelie kapt nootmuskaat fijn en De Ster maalt speculaaskruiden. Bij het openen van de molendeur komt de geur me tegemoet. Beide molens zijn uniek in hun soort en het bezoeken meer dan waard. Bij de rondleiding door beide molens kijk ik mijn ogen uit. Naast oude reclame en de vele werktuigen voor het maken van snuiftabak zijn er ook veel oude en nieuwe producten te zien.

De molens waren slechts één stap in het hele proces om snuiftabak te maken. Tabaksbladeren werden versneden, met kruiden vermengd, opgerold en gebonden tot zogenaamde karotten. Deze karotten werden gemaakt en opgeslagen in de Karottenfabriek achter De Lelie. Na een periode in opslag werden de karotten met de molens tot snuiftabak vermalen. In de hoogtijdagen van de molens werd er wekelijks 300 kilo snuiftabak gemaakt. Tegenwoordig wordt er nog slechts enkele kilo's per jaar gemaakt. Die zijn alleen bedoeld om het proces te laten zien en het ambacht niet helemaal te laten verdwijnen. In de molens wordt niet voldaan aan de hedendaagse, zeer strenge regelgeving voor tabaksproducten. De verkoop en

het verspreiden van de in de molen gemaakte snuiftabak is daarom niet meer toegestaan. De gemaakte specerijen zijn nog wel te koop bij de molens.

Snuifreder

Deze boeiende rondleiding was een mooi extraatje naast mijn werkelijke reden voor een bezoek aan de molens: het ambacht van snuifreder en het ambacht van molenaar. Het ambacht van molenaar staat sinds 2013 op de Inventaris van Immaterieel Erfgoed van Nederland. Hoofdaanvrager van deze plaatsing is het Gilde geweest. Hoofdonderdelen van deze aanvraag zijn het veilig kunnen bedienen van een wind- of watermolen, kennis hebben van het weer en kennis hebben van regionale en lokale gebruiken. Er is voor deze hoofdonderdelen gekozen, omdat het Gilde een brede opleiding tot molenaar verzorgt. Met het diploma Vrijwillige Molenaar ben je in staat om

Het ambacht van snuifreder staat sinds 2015 op de inventaris van Immaterieel Erfgoed

met elk type molen te kunnen draaien. Daarna begint het dan pas. De functie van de molen bepaalt wat voor molenaar je wordt: poldermolenaar, korenmolenaar, houtzaagmolenaar, snuifmolenaar, enzovoorts. De snuifmolenaar staat met zijn ambacht als 'snuifreder' sinds 2015 op de Inventaris van Immaterieel Erfgoed van Nederland. Op de website van Kien, www.immaterieelerfgoed.nl, staat de beschrijving van snuifreder en is het proces te zien.

Leuk maar niet genoeg

In gesprek met Jan Bakker komen we al snel tot de conclusie dat plaatsing op de Nationale Inventaris leuk is, maar dat het niet meer is dan dat. Het levend houden van het ambacht en het doorgeven aan anderen moet jezelf doen als uitvoerder. Iemand anders kan dit niet doen voor je.

Jan Bakker loopt al sinds zijn vijfde rond bij de molens in Kralingen. Hij heeft de laatste beroepsmolenaar nog meegemaakt. Veel van de nu bekende geschiedenis en werkwijzen in de molens is vastgelegd. Doordat oud-vrijwillige molenaar Jaap Bes rond 2000 weer begonnen is met het maken van karotten en snuiftabak hebben we nog veel kennis kunnen vastleggen. Deze informatie is verkregen via de laatste beroepsmolenaar, maar deze informatie is ook veel van-horen-zeggen en niet verkregen door het zelf uitvoeren van deze werkzaamheden. Hierdoor zijn de molenaars nu nog wel in

staat om het fabricageproces van snuiftabak technisch uit te voeren. Volgens Jan lukt het niet om dezelfde kwaliteit snuiftabak te maken als vroeger. Deze kennis is verdwenen.

Behouden door te doen

Jan Bakker: "Je kan een vak of ambacht alleen behouden door het te blijven doen. De snuiffabrikant is hier een goed (maar negatief) voorbeeld van. Wij kunnen nog prima aan

Kansteen

Karot met karottenrasp

bezoekers uitleggen hoe karotten en snuiftabak gemaakt worden. We hebben dat ook netjes opgeschreven en dit ook met hulp van het KIEN vastgelegd in een film. We kunnen zelf ook nog wel een karot maken en van karotten ook snuiftabak. Maar we zijn niet meer in staat om goede van slechte snuiftabak te onderscheiden. We kunnen de grondstoffen niet goed meer op kwaliteit beoordelen, zoals de tabak en alle ingrediënten van de sauzen. We weten niet meer welke tabakssoorten geschikt zijn voor snuiftabak en hoe je een goede van een slechte oogst onderscheidt en hoe je daar mee omgaat. We weten wel dat de tabak vochtig moet zijn van de saus, maar we weten niet wanneer het te vochtig is of juist te droog. En zo zijn er nog meer dingen.

Op De Ster en De Lelie was Cor van Harrewijen (1904-1986) de laatste die het maken van karotten nog heeft meegemaakt toen het nog op behoorlijke schaal gebeurde. Zijn zoon Gerard van Harrewijen (1928-2019) wist er ook heel veel van en had het nog wel zien gebeuren en hij wist ook nog veel via zijn vader. Hij kon ook de geur van karotten en snuiftabak nog beoordelen en wist dat de geur van de karotten en snuiftabak die Jaap Bes maakte niet helemaal overeen kwam met die van vroeger. Maar waar het aan lag wist hij ook niet meer. Zo zie dat je de finesses van een vak binnen een generatie kwijt bent.

Dit zou een waarschuwing moeten zijn voor andere molenvakgebieden zoals papier maken, olie slaan, hout zagen, graan malen, enzo-voorts. Als je het niet meer doet, raakt je kwijt. Dus als je het molenaarsambacht beperkt tot veilig draaien met een molen raak je heel veel kwijt."

De Ster

Molenverhalen

Dit is wat mij betreft ook de kern bij 'het ambacht van molenaar'. Technisch gezien worden vrijwillige molenaars goed opgeleid. Met kennis van het weer mag je na je diploma werken met een molen, maar tijdens de opleiding is er weinig tot geen aandacht voor wat het molenaar-zijn vroeger betekende. In de handboeken of in de lesbrieven is er geen hoofdstuk over Immaterieel Erfgoed. Voor zover ik weet is dit ook bij het examen geen onderdeel van gesprek. Vonden mensen het vijftig jaar gele-

den nog vreemd als een molen 'voor de prins' draaide, tegenwoordig is het bijna bijzonder als een molen maalt. Om dit verleden niet te vergeten is het een schone taak om deze verhalen voor de toekomst te bewaren. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de molenverhalen van het Erfgoedhuis Zuid-Holland: kijk op www.erfgoedhuis-zh.nl/erfgoedthemas/molens/molenverhalen/.

Meer aandacht

Om deze verhalen levend te houden en te verzamelen verdient dit onderwerp meer aandacht. Een stap in de goede richting zou kunnen zijn om deze verhalen een plaats te geven in de opleiding.

Jan zegt hier het volgende over: "In de opleiding tot molenaar zou meer aandacht moeten komen voor de sociaal-economische kant van het molenaarsvak. De opleiding is gericht op het veilig bedienen van een molen met veel nadruk op technische kennis van molens. Dat gaat dus vooral om het materiele erfgoed.

Dat is prima en belangrijk, maar het zou een verrijking zijn om meer aandacht te geven aan hoe er vroeger met molens gewerkt en geleefd werd. Daar weten veel vrijwillige molenaars heel weinig meer van en wat ze daarover aan bezoekers vertellen is helaas vaak onjuist. Het is, denk ik, om drie redenen belangrijk om daar in de opleiding meer aandacht aan te geven:

- Als je er geen aandacht aan geeft, gaat die kennis totaal verloren. Als je daar in de opleiding al aandacht aan geeft, ontstaat er hopelijk ook meer interesse voor bij de vrijwillige molenaars en bij molenliefhebbers.
- Voor bezoekers is een verhaal over hoe vroeger met de molens gewerkt en geleefd werd

Karotten

Karottentafel

Schorttouwen

Tabaksbladeren

interessanter en dat blijft langer hangen dan de namen van allerlei molenonderdelen. Dat draagt bij aan de algemene waardering voor molens.

- Het zou invulling geven aan het 'borgen' van echt immaterieel erfgoed."

Niet te laat

Al pratend komen we tot de slotsom dat het wel erg laat maar nog niet te laat is om dit immaterieel erfgoed te gaan verzamelen. Er zijn nog genoeg vrijwillige molenaars die beroepsmolenaars kennen of hebben gekend. Hoe mooi zou het zijn als deze verhalen opgeschreven worden. Er zijn al veel verhalen opgeschreven, maar die zijn niet of moeilijk toegankelijk voor de vrijwillige molenaar. Er is veel te vinden

in oude nummers van De Molenaar. Ook in themaboekjes over een specifieke molen hebben lokale historici vaak verhalen van beroepsmolenaars opgeschreven. We zien hiervoor een duidelijke rol weggelegd voor de Gildebrief als instrument om de verhalen te verzamelen en te verspreiden. Hoe mooi is het om dit erfgoed in elk toekomstig nummer met een speciale rubriek te delen. Jan stelt voor om de eerste aftrap in het volgende nummer in 2020 te doen.

Schrijf

Dit artikel sluit ik af met een oproep om verhalen over het ambacht van molenaar in te sturen: verhalen over hoe het vroeger was en hoe het vroeger reilde en zeilde op jouw

molen. Verhalen zodat we het niet vergeten en het ambacht van molenaar kunnen doorgeven. Ook weet ik dat er molenaars zijn die hier meer van af weten en hopelijk willen meedenken over een vaste rubriek in de Gildebrief. Ik zie jullie bijdragen of reacties met belangstelling tegemoet.

Als laatste wil ik Jan Bakker bedanken voor zijn ontvangst en zijn inbreng in dit artikel.

(In Molinologie 43 schreef Jaap Bes het artikel "De snuiftabak-fabricage met de Kralingse snuifmolens" en in Molinologie 44 stond een aanvulling daarop van Johan Bakker.)

Lekkage?

DOOR: BAREND ZINKWEG

Midden op de middenzolder zie ik plotseling een opvallend grote vlek. Doordat de vlek glimt, weet ik dat die vers is. Ik voel eraan en ik voel dat het geen water is, maar wat dan wel? Ik ruik aan m'n vingers en ik ruik helemaal niks. Ik weet ook dat het al een hele tijd niet geregend heeft.

Een tijdje later kom ik op de kapzolder en zie ook daar vlekken. Kort geleden is er een hardnekkige lekkage aan de kap geweest. Toen kwam er water langs de bouten waarmee de nokplanken boven op de kap vastgemaakt zijn. Dat gaf op de kapzolder dezelfde plekken te zien als nu. Het heeft alleen al een tijd niet meer geregend.

Ik kijk naar boven, naar de nokbalk en ik zie de voorraad reuzel aan de hanenbalk hangen. Dan pas val het kwartje: het is al een aantal dagen ontzettend heet en de reuzel is aan het smelten.

Ik loop al een tijdje mee en ik heb wel eerder gezien dat reuzel een beetje gaat druppelen. Nu valt er zo veel, dat het tussen de planken van de kapzolder door zelfs een grote vlek op de middenzolder maakt.

Vlek

Reuzel

Molen Zeldenrust in Geffen

DOOR: ARNOUW EN WILLIE VAN ERP

Standerdmolen Zeldenrust heeft een bewogen geschiedenis. De naam 'Zeldenrust' doet onze molen eer aan, want hij moest enkele malen opnieuw worden opgebouwd. Nieuw, uitgebreid onderzoek naar de geschiedenis van de molen heeft het nodige opgeleverd.

Oudste van Nederland

Lang hebben we gedacht dat de molen ongeveer 300 jaar oud moest zijn. In de oude steenbalk staan inscripties met onder andere het jaartal 1621. Dat is het oudste jaartal dat we tot nu toe met betrekking tot de molen konden vinden. Daarom werd jarenlang gedacht dat de molen ook uit dat jaar dateerde. Het stuk van die oude steenbalk met daarin de inscripties is bij de laatste restauratie (in 2008) door de molenmaker aangebracht in de nieuwe steenbalk. Inmiddels is uit dit nieuwe onderzoek gebleken, dat al in 1364 voor het eerst melding wordt gemaakt van een molen in Geffen. Het is echter niet zeker of het daarbij om molen Zeldenrust gaat. In ieder geval is molen Zeldenrust voor het eerst vermeld in een akte uit 1425. Voor zo ver bekend is daarmee molen Zeldenrust de oudste nog bestaande standerdmolen in Nederland. De molen stond toen in het noordwesten van Geffen, langs de straat die nu Den Ham heet.

Molen Zeldenrust is vanaf haar oprichting tot 1801 altijd in eigendom geweest van de heren en vrouwen van Geffen. Op 9 september 1801 verkoopt de laatste vrouw van Geffen de molen aan de familie Van Druenen. Hiermee komt de molen in particulier bezit.

Eerste verplaatsing

Door de aanleg van de spoorlijn Tilburg – Nijmegen in 1877 moest de molen verplaatst worden en kwam hij in 1881 terecht op de plek waar nu de Mulderstraat is. De molen stond daar toen nog prachtig vrij tussen de weilanden en korenvelden en had voldoende windvang.

Molenaar Wim Daniëls bracht in 1934 het toen zeer moderne Dekker-wieksysteem aan om met dezelfde windkracht meer rendement te behalen waardoor hij prima kon malen. Ook bouwde Daniëls de galerij dicht, waardoor de molen een zeer opvallende brede vorm kreeg.

In Nederland zien we dat niet meer, maar in België tref je nog steeds standerdmolens aan met (soms) merkwaardige uitbouwsels, kombuizen genaamd.

De laatste beroepsmolenaar René Schuffelers heeft nog tot de jaren vijftig ambachtelijk op windkracht gemalen maar stapte in 1953 over op een dieselmotor en later op een elektromotor. Een paar jaar later stond De Zeldenrust stil en raakte langzaam maar zeker in verval.

Tweede verplaatsing

In 1975 kocht de gemeente Geffen voor één gulden de molen van molenaar Schuffelers. De molen werd afgebroken en de onderdelen werden opgeslagen. In 1980 begon de herbouw van de molen en hij kreeg weer een prachtige, nieuwe plek met voldoende windvang aan de rand van het dorp nabij de Leiweg en de Elzendreef. In 1981 werd de molen feestelijk opnieuw in gebruik genomen. Twee vrijwillige molenaars zorgden ervoor dat de molen wekelijks draaide. Vanaf dat moment was molen Zeldenrust, samen met molen De Vliet en de prachtige Maria Magdalena kerk de trots van Geffen. De kerk en de molens bepalen de 'skyline' van Geffen.

Molen Zeldenrust had alweer niet lang rust, want in 1991 bleek dat de oude stander danig verzwakt was: hij moest worden vernieuwd. Dat betekende een spectaculaire klus die in de molenaarswereld veel aandacht trok. De kast werd in zijn geheel van de stander getild en hing urenlang tussen twee kranen. Vervolgens

werd hij weer keurig over de nieuwe stander geplaatst. In 1998 had de molen enige tijd gedwongen rust omdat de bovenas ingrijpend gerepareerd moest worden.

Jubileum en ramp

In het jaar van de molens 2007 vierden we het 25-jarig jubileum van de molen op deze plek en vooral ook het zilveren jubileum van de eerste vrijwillige molenaars: Ton van den Boom en Hemmie Berendsen. Voor de molen werd dit jaar evenwel een rampjaar: op 18 januari werd in een krachtige noordwesterstorm de molen volledig verwoest. De Zeldenrust was plotseling landelijk nieuws. Door een niet zichtbaar mankement in het binnenste van de stander was de stormpen zodanig verzwakt dat de molen van de stander werd geblazen. Het was waarschijnlijk een geluk bij een ongeluk, dat er op dat moment geen molenaars en geen bezoekers waren! Hoe anders zou de verdere geschiedenis van de Zeldenrust zijn geweest wanneer de molen volop draaiend van de stander was geschoven.

Dankzij de enorme inzet van de toenmalige gemeente Maasdonk, molenmaker Beijck en de molenaars kon al in 2008 de hernieuwde Zeldenrust feestelijk aan een volgend leven beginnen.

Nu is de molen elke zaterdag tussen 09.30 en 12.00 uur in werking en open voor publiek. Er wordt koren gemalen, er worden rondleidingen gegeven en er wordt gezellig 'gebuurt'.

De Grauwe Beer in Beesel (L)

De huidige Grauwe Beer vindt zijn oorsprong in het Westzijderveld aan de Zaan. De molen is daar in 1614 gebouwd als eerste bovenkruier-houtzaagmolen van Nederland. In 1889 werd de molen tot de stelling afgebroken, omdat een stoommachine het werk in de molen overnam. Het achtkant werd in onderdelen naar het Limburgse Beesel overgebracht om daar in 1892 als korenmolen opgebouwd te worden.

DOOR: FRANS VERSTAPPEN

Molen De Grauwe Beer in Beesel voor de laatste verplaatsing in het Maas water

Tijdens de Tweede Wereldoorlog had de molen veel schade opgelopen. Molenaar was toen de heer Cuypers. Het duurde tot 1952 voordat de molen zover gerestaureerd was dat hij heropend kon worden. Door de opkomst van de intensieve veehouderij met de daarbij horende technische ontwikkelingen stond de molen in 1955 al weer nagenoeg stil. In 1974 werd De Grauwe Beer aangekocht door Joep Derckx. Na moeizame stappen werd in 1981 besloten om de molen te verplaatsen. Op de plek van de molen moesten er woningen komen.

In 1983 werd de molen verplaatst naar een terrein nabij de rivier de Maas, met de gedachte dat hij daar een betere biotoop zou krijgen. Bij het buiten haar oevers treden van de Maas in 1984 stond de molen een halve meter onder water. Het wassende water bleef de molen achtervolgen in 1993, 1995, 2003 en ook in

2011. Er werd onderzoek gedaan om de molen – inmiddels door de gemeente Beesel aange-

Beesel Grauwe Beer in het dorp

kocht – opnieuw te verplaatsen. Dat gebeurde in 2014 naar een hoger gelegen deel op hetzelfde terrein.

Groot onderhoud

Molenmakerij Beijck uit Afferden heeft onlangs het gehele staartwerk vernieuwd en de kruibok hersteld. Een en ander is uitgevoerd in tropisch hardhout, onder andere groenhart en billinga verkregen uit oude meerpalen. Dit hergebruikte hout is gedurende lange tijd gewaterd om de kans op scheurvorming te verminderen. Uiteraard is alles keurig in de verf gezet. De totale kosten bedroegen ongeveer € 40.000. De gemeente als eigenaar en molenstichting De Grauwe Beer hebben ieder voor de helft bijgedragen. Naast deze werkzaamheden werd er nog schilderwerk en een enkele onderhoudsklus uitgevoerd.

Molentermen

DOOR: BAREND ZINKWEG

Als je aan de opleiding begint, valt het niet mee om al die nieuwe namen van al die molenonderdelen in je hoofd te stampen. Het is voor mij ook maar de vraag of je je daar nou zo verschrikkelijk druk om moet maken. Weten hoe een onderdeel heet, kan nooit onmiddellijk nodig zijn. Waarom zou je haast moeten hebben bij het benoemen van een molenonderdeel! Als je maar snapt waaróm het juist daar zit: welke functie het heeft. Veel belangrijker dan weten hoe iets heet, is weten wat het daar doet. Als het z'n werk niet meer doet, is het veel belangrijker om dát door te hebben. Als je iemand anders dan duidelijk moet maken wat het probleem is, kan je altijd van te voren even opzoeken hoe het heet. Daar is altijd tijd voor.

Aan de andere kant is het wel zo prettig om – als je met molenaars over molens praat – wel de juiste termen voor molenonderdelen op te kunnen lepelen. Dat praat wel zo makkelijk en dat geldt ook zeker voor als je examen doet! Je hoeft dan niet alles te weten, maar een zekere kennis van de belangrijkste onderdelen wordt wel van je verwacht. Bovendien, om iedere keer "hoe heet dat ook al weer" te roepen wordt op den duur erg vervelend. Daarom geeft ik wat mogelijkheden om hier wat aan te doen.

Maak van een woord een hele zin

Een enkel woord onthouden is erg moeilijk. Veel makkelijker is het om een verhaaltje te onthouden. Maak van een woord een hele zin die met dat onderdeel te maken heeft, dat het onderdeel beschrijft. Als je omschrijft waar het zit, wat het daar doet dan, wordt het zelfs moeilijk om te vergeten hoe het heet. Bij 'voeghout' denk ik bijvoorbeeld altijd aan het woord 'samenvoegen'. De voeghouten zijn de belangrijkste balken in de kap: alles in de kap is daar aan vastgemaakt, alles komt daar bij elkaar.

Let op de functie van het onderdeel

De naam van een onderdeel heeft vaak te maken met de functie van dat onderdeel. Stel je daarom de vraag waaróm dat onderdeel juist daar zit. Waar zit het aan vast, waar zit het tussen, wat draagt het en ga zo maar door. Een 'steenbalk' heet nu eenmaal zo, omdat de molenstenen er bovenop liggen.

Verouderd Nederlands

Molens stammen uit een tijd waarin er andere woorden werden gebruikt als op dit moment. In het dagelijks gebruik zijn veel woorden verdwenen, maar in de molens zijn er heel wat blijven plakken. Het loont dus de moeite die oude woorden weer eens op te zoeken. Als je thuis geen woordenboek hebt, zijn er verschillende op het internet te vinden. Je kan een molenterm gewoon op je computer eens laten opzoeken met een zoekma-

Kikker

chine zoals www.startpage.com. Kijk bijvoorbeeld ook eens op www.etymologiebank.nl.

Lange tijd heb ik me afgevraagd waar het woord 'voorkeuvelens' vandaan komt. Dat heb ik zo'n vreemd woord gevonden. Datzelfde geldt natuurlijk voor 'achterkeuvelens'. Dat 'achter' en dat 'voor' snap ik nog wel, maar waar komt 'keuvelens' vandaan. Ik heb maar eens een woordenboek gepakt en daar vond ik het woord 'keuvel'. Toen bleek dat dat woord hetzelfde betekent als 'kap' zoals die door vrouwen in klederdracht gedragen wordt. En toen viel bij mij het kwartje: een voorkeuvelens is het eind van de kap aan de voorkant. Als je dat weet dan vergeet je dat woord toch niet meer? Weet ik nu zeker dat dit de oorsprong is van dit woord? Natuurlijk niet, maar het is wel een goed en passend verhaal dat ik makkelijk kan onthouden.

Let op de vorm van het onderdeel

Soms is de functie van een onderdeel niet simpel in één woord uit te drukken. Toch moet er een naam aan gegeven worden. Dan kan het een uitkomst zijn als het aangeduid wordt met een woord dat te maken heeft met de vorm van dat onderdeel. Verreweg de meeste molens hebben tegenwoordig ijzeren roeden en daarop zitten ijzeren kikkers. Die ijzeren kikkers lijken helemaal niet op echte, levende kikkers. Een andere naam daarvoor is 'zeilhaken' en dat is dan wel weer duidelijk: je haakt de touwen van het zeil er achter. Toen dit onderdeel een naam kreeg, hadden alle molens nog houten roeden en daarop zaten houten kikkers. Die houten kikkers lijken met een beetje fantasie weer wel op echte kikkers.

Neem er de tijd voor

Iedere keer dat ik te maken had met een beginnende leerling gaf ik altijd de raad om de Basis cursus eerst eens alleen maar door te lezen. Begin niet gelijk met het uit je hoofd willen leren van alles wat daar in staat. Neem de tijd en maak eerst eens kennis wat daar allemaal in te vinden is. Ga daarna eerst eens de delen beter doorlezen over de molen waar je lest. Praat er ook zo veel mogelijk over, dan wordt het steeds gewoner om die termen te gebruiken. Hou daarbij wel steeds in de gaten: als je alleen de naam van een onderdeel kent, weet je nog helemaal niets. Blijf daarom nieuwsgierig en ga op zoek.

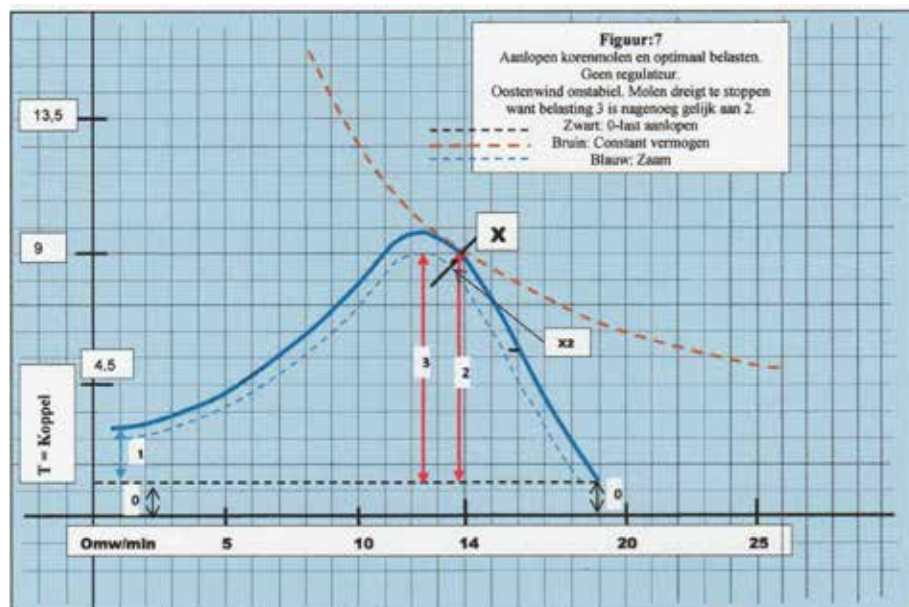
DEEL II

In het eerste deel is bij het onderdeel zwichten een door meerdere lezers opgemerkte fout in de tekst achtergebleven. Een vermogensverlaging van 50 procent kan niet met halve zeilen bereikt worden, zelfs niet ongeveer. Ik ben het daar graag mee eens. We halveren daar dus het koppel door middel van zwichten. Hoe dat bereikt wordt laat ik in het midden.

De molen draait bij deze wind nu op maximale snelheid. Er kan nu een (rood)belastingkoppel aangebracht worden en dat kan bijvoorbeeld van 0 via 5 naar 6 gaan. De molen gaat dan steeds iets langzamer draaien, maar zo lang we niet links van X komen, is dat bedrijfspunt stabiel: het zoekt steeds een nieuw evenwicht. Het koppel kan nog wel iets groter

In *Figuur 7* loopt een korenmolen met aanloopkoppel 1 aan bij een oostenwind van afgelopen juli, 27 graden Celsius of meer. Dat alleen al geeft bij dezelfde windsnelheid ten opzichte van 0 graden Celsius een bijna

Figuur 7

10 procent lager vermogen, omdat de lucht zo veel lichter is. Om dat te laten zien is hier de koppelschaal 10 procent lager gesteld. Er moet wat minder gemalen worden, verder heeft het voor dit verhaal geen gevolgen. We kunnen nog net wat gaan malen bij een optimale belasting 2 bij een goed doorstaande wind. Helaas is zo'n wind in de zomer zeer instabiel: er vallen gaten in en de kromme wordt zo klein als de gestreepte kromme, maar vaker valt hij helemaal weg. Als je dan geen reguleur hebt, vergt het malen erg veel aandacht: je staat als het ware te hengelen. In het grensgeval is de belasting 3 wel gelijk aan 2 maar de snelheid is lager. Daardoor is er minder tot zelfs geen voeding: de gemiddelde druk op de korrels graan wordt snel hoger, het meel wordt fijner en mogelijk raken de stenen elkaar.

Wanneer de wind steeds verder weg valt en als je dan niets doet, stopt de molen en moet de hele aanloop weer opnieuw beginnen. Dat kost zo veel tijd dat je kans loopt de volgende laag te missen, omdat hij nog nodig is om het wiekenkruis weer te versnellen. Als je tijdig de maaldruk en de voeding mindert, maal je ook niets maar houdt de molen toch wat meer vaart en kun je volop profiteren als de wind weer door gaat staan. Dergelijke gevallen komen ook voor bij zelfzwichers als ze onder het normale regelgebied draaien en de kleppen dicht blijven. Alleen een reguleur kan het probleem in deze gevallen redelijk oplossen en wordt bij een zaam de maaldruk verlaagd. Bij de zelfzwicher is de reguleur in het regelgebied van de kleppen overbodig.

Poldermolens

Bij een vijzel- of schepradmolen met een wat verminderde vulling gaat het bedrijfspunt langs de gele curve (Figuur 8).

De vijzel vult zich langzaam en de belasting groeit aan tot de rode pijl 6 en later 7. De blauwe pijlen 3 en 4 geven het beschikbare versnellingskoppel voor de molen aan. Bij de knik in de gele curve is de vijzel tot boven vol en gaat de wachtdeur open. De hoeveelheid water in het scheprad en de vijzel zal bij hogere toeren nauwelijks groter worden. Liever waren we wat hoger, dichter bij X uitgekomen: dan was er meer water verplaatst. Met een wat betere vullingsgraad en minder

lekverliezen had dit zeker gekund.

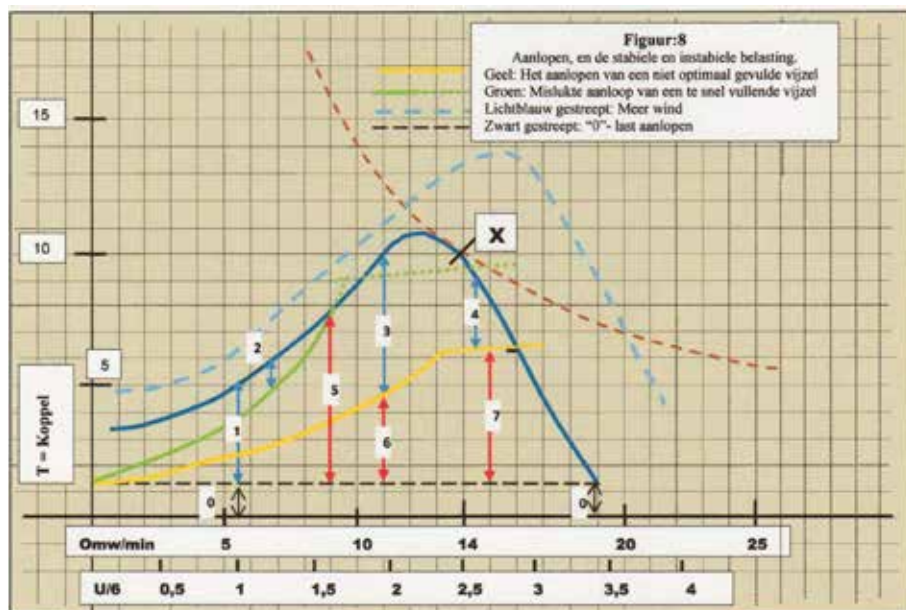
Een scheprad is altijd veel sneller vol dan een vijzel en dan ligt die genoemde knik veel meer naar links in het diagram. Daardoor zullen eerder situaties als bij de groene curve voorkomen zoals hierna beschreven.

Problemen krijgen we bij de groene curve, waar de vulling van de vijzel erg snel gaat. We lopen vast bij 5. De molen draait een ogenblik op gelijkblijvende snelheid, want er is geen (blauw) koppel meer over om te versnellen. Als nu de toestand gelijk zou blijven dan zou er een soort labiel (wankel) evenwicht kunnen ontstaan. Daarvoor is nodig:

1. Een constante wind voor een constant geleverd koppel.
2. Een constant benodigd koppel door een gelijkblijvende vijzelvulling.
3. Het gevolg is een blijvend constant toerental.

We gaan dat rijtje nog eens langs:

1. We hebben een constante wind. Dat is al een meevaller.
2. Het benodigde koppel kan onmogelijk constant blijven, want de vijzel draait en er komt daardoor meer water in. Dat gooit roet in het eten: de vraag neemt toe.
3. Het toerental kon al niet groeien en nu ook niet gelijk blijven. Het daalt en met het dalen daalt het geleverde koppel snel. Dus de vraag is eerst gelijk maar dan veel groter dan de levering. De molen stopt. In een oogwenk is het beschikbare koppel dan gelijk aan het aanlooppkoppel. Het benodigde koppel daalt aan het einde wat, vertraagt daar achteraan: het kan zelfs de molen

Figuur 8

In het zware werk in Alkmaar Foto R.J.Nauta

even achteruit laten draaien. Het leegleken van de vijzel duurt langer: evenwicht is vrijwel onmogelijk. De denkbeeldige voortzetting van de groene kromme is gestippeld. Daar waar deze afvlakt zou de vijzel vol zijn, maar dat is alleen bij de gele curve goed gelukt.

Alleen als bij langzaam draaien de lek en de opbrengst in evenwicht zijn, kunnen de vijzel en het scheprad ook stationair een tijdje door blijven draaien met een bedrijfspunt op de instabiele zijde van de molenkromme. Als de knik in de vijzelkromme precies op de windcurve valt, is het nog mogelijk dat er water uit de voorwaterloop komt, zeker bij een geringe opvoerhoogte zoals bij strijkmolens en malen in circuit.

Belastingvermindering

Sommige poldermolens hebben de mogelijkheid om de belasting te verminderen, doordat ze zijn voorzien van dubbelwerk (bijvoorbeeld de Hensbroekermolen in Noord-Holland). Een andere mogelijkheid is een grote én een kleine vijzel (De Olifant in Burdaard in Friesland) of een klep in de vijzelkom om water uit de vijzel te laten lopen (Stommeermolen in Aalsmeer).

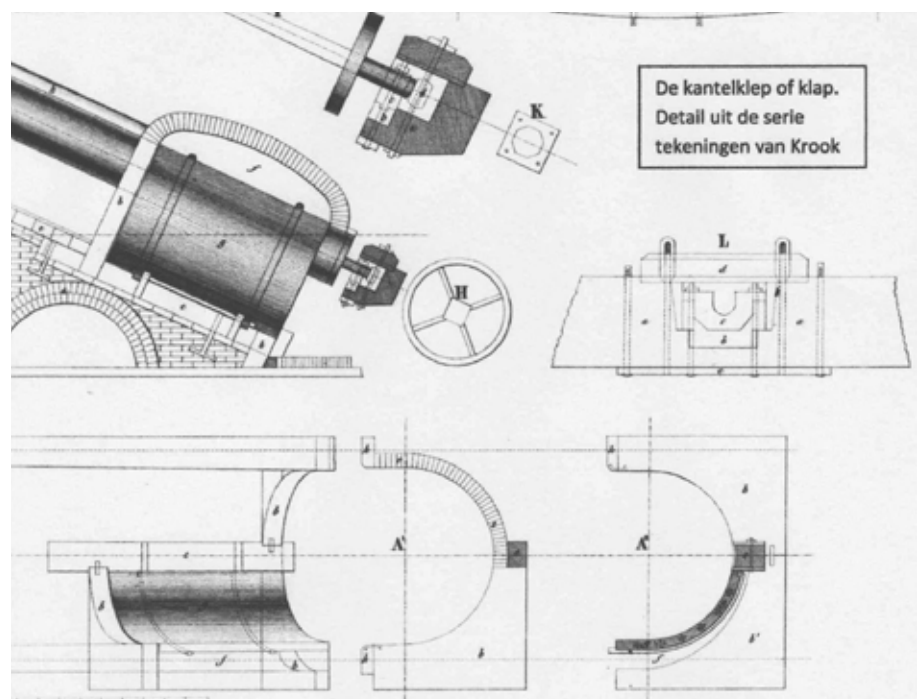
Een vijzel die minder water geeft wordt voorgesteld door de gele lijn (Figuur 8). Zoals te zien is, komt deze zonder problemen aan de goede kant van de bult uit. Te zien is ook, dat de gele lijn meer naar rechts de blauwe snijdt dan de gestippelde groene. De molen bereikt nu dus een hoger toerental

en dat heeft onverwachte gevolgen. Na het opengaan van de wachtdeur heeft de grote vijzel een koppel dat ongeveer 1,5 maal groter is dan de kleine vijzel. Zou de grote vijzel bij iedere omwenteling van de bovenas 1800 liter water geven dan geeft de kleine 1200 liter. Bij inschakeling van de grote vijzel (groene lijn) bereikt de molen echter maximaal 58 enden, terwijl de kleine op 67 enden komt. De grote vijzel geeft dan 26,1 m³ per minuut en de kleine 20,1 m³ per minuut en dat is niet 1,5 maal zo weinig, maar slechts 1,3 maal. Bij het teveel wegzakken van de wind kan de grote

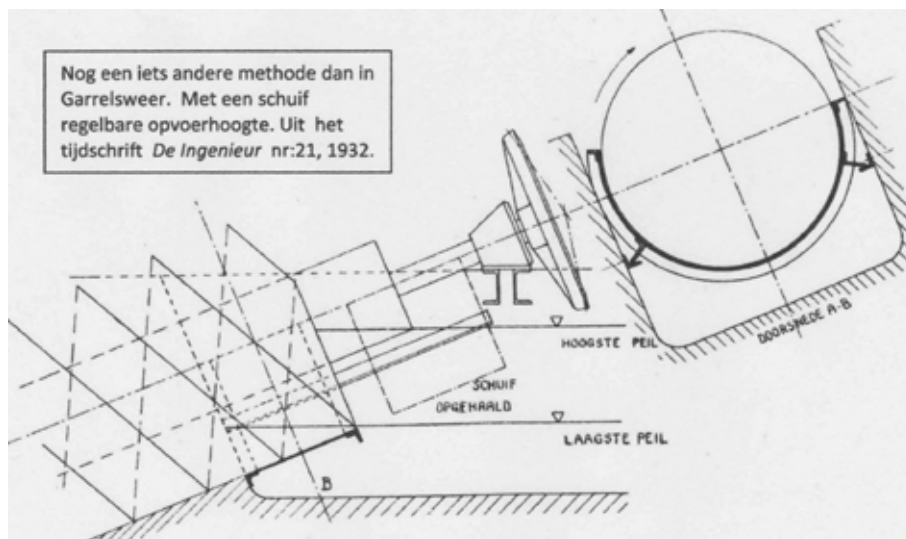
vijzel bovendien aan de linkerkant van de bult terecht komen, waardoor hij niet meer op gang komt. Aan de rechterkant van de koppelkromme is een stabiele toestand bereikt. Mocht de belasting verminderen door minder watertoevoer, dan zal de gele lijn de blauwe lijn meer naar rechts snijden en wordt er weer een evenwicht bereikt bij een hoger toerental. Met koren- en pelmolens is het veel eenvoudiger om de bult te nemen, want daar bestaat de mogelijkheid om de stenen pas te belasten nadat de molen al voldoende op snelheid is.

Kleppen en schuiven

Door molenaars wordt de kantelklep meestal 'klap' genoemd. Malen met geheel of gedeeltelijk geopende klep noemde men dan 'over de klap malen'. Rechts onder is het beste te zien hoe de klep werkt. Een halve komomtrek, vroeger van hout later van staal, kantelt om een scharnier in de bodem iets naar buiten. Dan is het lekken begonnen en de molen kan aanlopen, want de vijzel is later vol. De bediening van de klep is niet duidelijk uit de tekening af te lezen, maar dat ging meestal met een ketting die over schijven liep. De ketting kon dan opgewonden worden door een spil of lier. Er zijn uiteraard tussenstanden. Het stortpunt van de vijzel (einde vijzelkom boven) werd altijd zo hoog gelegd, dat de molen bij de hoogste boezemstand nog uit kon slaan. Het nadeel daarvan is, dat de molen dan niet kan profiteren van lagere boezemstanden. Vooral bij boezems die nogal op en

De kantelklep of klap

Boezemschuif voor een regelbare opvoerhoogte

neer gaan, kan dat nadelig zijn. Bij sommige molens en gemalen heeft men daarom het bovenste deel van de vijzelkom verstelbaar gemaakt. Dit is bijvoorbeeld ook toegepast bij de Kloostermolen in Garrelsweer in Groningen. Mocht het boezempeil laag genoeg zijn, dan kan je de belasting met deze boezemklep verminderen. De vijzel is eerder vol maar heeft toch voldoende lengte om hoger te malen als dat nodig is.

Nog een ander middel om voorbij de top te komen is een 'knijpschot' dat vlak voor de vijzel is opgesteld. Het is ook in Garrelsweer te zien. De vulling van de vijzel kan van 0 tot 100 procent geregeld worden door na het aanlopen het schot van gesloten toestand in de gewenste stand te zetten. In de loop van de 19e eeuw kon men met staal vele problemen voor een redelijke prijs oplossen.

Praktische voorbeelden

In het Prinsenmolenboek kan men lezen, dat de nog niet verbeterde Prinsenmolen (ten noorden van Rotterdam) moeite had om op gang te komen. Deze schepradmolen heeft een vrij grote opvoerhoogte van rond de 1,7 meter. De molen kwam pas op gang wanneer hij werd getroffen door een windvlaag van 9 meter per seconde. Eenmaal op gang bleef hij malen, ook als de wind afzakte tot 5½ meter per seconde. Maar als de wachtdeur eenmaal was dichtgefallen, moest er eerst weer een windvlaag van 9 meter per seconde komen om de molen weer aan de praat te krijgen. Als de gemiddelde windsnelheid onder de 8 meter per seconde lag, bleek (zelfs bij vrij constante wind) de molen niet in staat te zijn om de wachtdeur langer dan een halfuur open te houden.

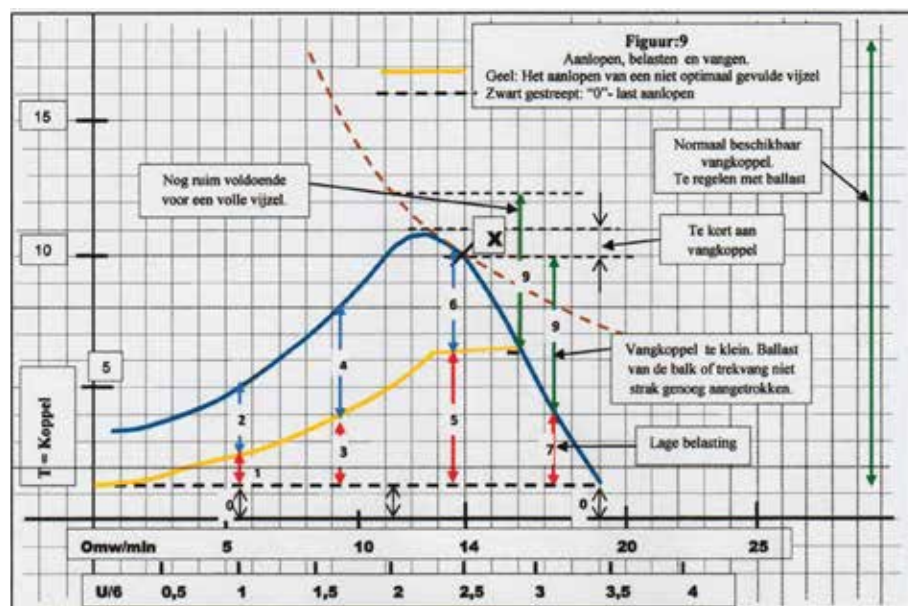
Wat hier aan de hand was kan met het wat diagram in *Figuur 8* worden verklaard met de groene curve. Het scheprad of de vijzel is eerst nog leeg, zodat dit koppel bij het aanlopen eerst gering zal zijn. Met het hoger komen van het water zal dit koppel steeds groter worden. Dit wordt weergegeven door de groene lijn. Het horizontale (gestippelde) gedeelte geeft aan wat voor koppel er nodig is voor het scheprad of de vijzel op het moment dat de wachtdeur open is gegaan. Voor het op toeren brengen van het wiekenkruis is in feite slechts het koppel 2 beschikbaar. Zoals in de figuur te zien valt, blijft hier niets van over aangezien de groene lijn de blauwe snijdt. Het koppel dat nodig is voor het scheprad of de vijzel 5 is dan even groot geworden als het koppel dat de wind op het wieken-

kruis veroorzaakt. De molen zal hierdoor tot stilstand komen.

Er werd hier uitgegaan van een windsnelheid van 6 meter per seconde, maar stel dat de molen even wordt getroffen door een vlaag van 7 meter per seconde. Dan krijgen we de lichtblauwe gestreepte lijn die voldoende koppel geeft om de molen op snelheid te brengen. We zitten dan aan de rechterkant van de 'bult' ook in de 6 meter per seconde lijn. Zoals te zien valt, is het koppel dat de wind bij 6 meter per seconde levert opeens groot genoeg om het scheprad of de vijzel aan te drijven.

Het vangen van de molen

Stel dat het water langzaam opraakt en de belasting van het scheprad langzaam afneemt tot de rode pijl 7 in *Figuur 9*. De molen zal dan 70 enden gaan draaien, omdat er dan weer evenwicht is bereikt tussen het beschikbare koppel en het benodigde koppel. Als de vang er op wordt gelegd, zal de molen langzamer gaan draaien. Zoals te zien valt, neemt het koppel dat het wiekenkruis dan levert juist weer toe. Als het koppel dat de vang kan leveren onverhoopt niet groter is dan de donkergroene pijl 9, zal de molen met ongeveer 53 enden blijven draaien en niet tot stilstand kunnen worden gebracht. Het vangkoppel moet dan minstens zó groot zijn, dat de bult de andere kant uit genomen kan worden, want eenmaal aan de linkerkant kan het toerental van de molen alleen maar afnemen. Wanneer het spannend wordt, is

Figuur 9

het daarom altijd verstandig om even een zaam af te wachten, want dan is de bult die genomen moet worden lager.

Jan Hofstra vertelde me, dat de Hiemerter Mole onder Burgwerd nog wel eens door de vang kon gaan. Nu heeft deze spinnekop een naar verhouding grote vijzel voor een vlucht van 12 meter. Daardoor moet er altijd veel zeil gevoerd worden. Als het toch te hard ging, was het zaak om zo snel mogelijk de snelheid er uit te halen, want dan was de vijzel nog maximaal gevuld en hielp die mee. Bovendien heeft de vang dan minder tijd om heet te worden. Als de molen eenmaal stil stond liep de vijzel langzaam leeg en moest de vang het alleen doen, waardoor de molen bij het zeilminderen vaak door de vang ging lopen. Je moest dan end voor end altijd het roedeketting hanteren. De molen voerde zo veel zeil, dat hij met het aanloopkoppel al door de vang ging als je de trekvang niet uiterst strak hield.

De stalen schroef van deze molen had men met specie nauw passend in de gemetselde schroefbak gewerkt. Die schroef had zo weinig lekspleet, dat hij een kwartje omhoog kon malen. Na de restauratie bleek de schroef vast te zitten, omdat er een spijker in was gevallen.

Ondanks de fokwieken kwam deze molen altijd moeilijk op gang. Jan vertelde er het volgende over: "Vaak lukte het om de molen aan de praat te krijgen door even een windvlaag af te wachten en dan pas de vang te lichten, zodat de molen met een lege vijzel kon aanlopen. Daarna snel naar binnen om aan het spilrad mee te helpen om de molen snel op toeren te krijgen. Lukte dat, dan was het vaak verbazend hoe snel de molen ging malen, terwijl hij daarvoor maar wat voor en achteruit stond te draaien. Later hebben we het onderlager wat hoger gebracht, zodat de schroef daar een grotere lekspleet had. De molen viel daardoor minder vaak stil en bleef meestal doordraaien". Met deze actie kon men dus vaak de bult in de grafiek nemen. Met het vergroten van de lekspleet verloor de schroef vooral bij lage toeren veel water, waardoor de belasting verminderde. Als de wind te veel afzwakte om de wachtdeur open te krijgen bleef de molen toch draaien, zodat hij bij de eerste windvlaag weer snel aan de goede kant van de bult zat.

Pompen en stroom opwekken

Voor al lange vijzels lopen relatief gemakkelijk

aan, omdat het een hele tijd duurt voor het water helemaal boven is. De molen heeft dan veel gelegenheid om op toeren te komen. Schepraderen staan er minder gunstig voor, want die zijn binnen één omwenteling al helemaal gevuld. Door de wachtdeur meer naar voren te verplaatsen kan het scheprad eerst de voorwaterloop nog volmalen, zodat hij een tijdje met minder opvoerhoogte kan werken.

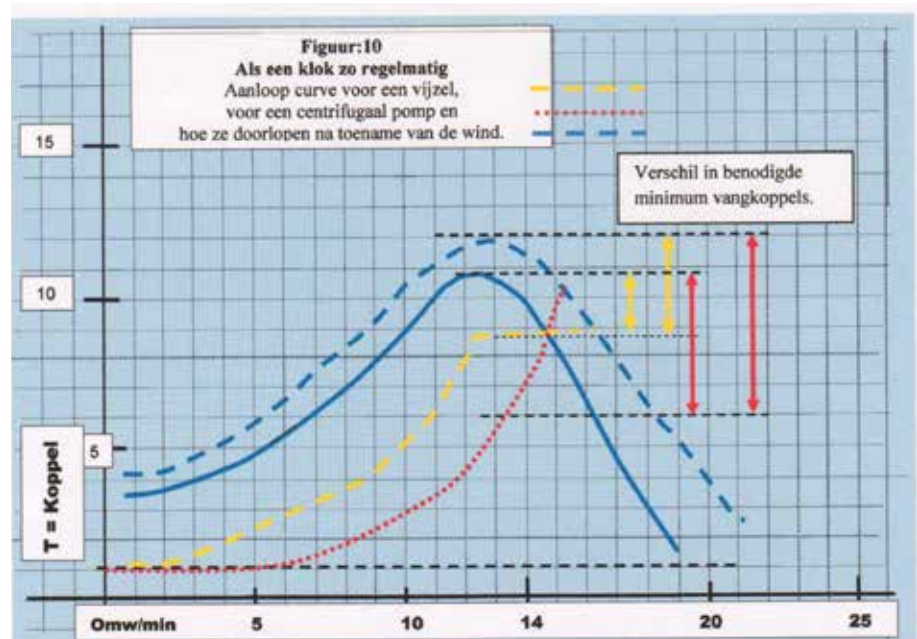
Vaak blijkt dit net genoeg om de molen aan de goede kant van de bult te krijgen. Dit is bedacht door ir. A.G. von Baumhauer en op grote schaal nagevolgd door Adriaan Dekker. Om zeilschlag te beperken hadden zijn 'verdekerde' wieken vaak maar weinig zeeg in het hekwerk en liepen daardoor moeilijk aan. Dekker was dan ook een groot voorstander van het gebruik van pompen. Vooral bij wisselende toeren hebben schroef- en centrifugaalpompen vaak een slechter rendement dan vijzels en schepraderen. Het grote voordeel is dat hun koppel meer overeenkomt met het koppel van een molen. Bij weinig toeren nemen de pompen maar weinig kracht af. Dan lopen pompmolens gemakkelijk aan, maar hoe hoger de toeren des te meer kracht de pompen afnemen. Een pompmolen maalt daarom ook veel regelmatig dan een vijzel- of schepradmolen. Een nadeel is wel, dat bij het vangen de belasting snel wegvalt zodat de vang het alleen moet doen. (Zie *Figuur 10*.)

Ook zijn er molens geweest die stroom opwekten met een gewone draaistroommo-

tor, zoals De Traanroeier op Texel. Tussen de motor en het wiekenkruis zat een vrijlooppkoppeling, zodat de motor niet het wiekenkruis kon aandrijven. Zou dat wel het geval zijn, dan zou de molen door de motor ongeveer 51 enden gaan lopen. Zodra de wind de molen sneller liet lopen, begon de motor als een generator te werken. Daarbij nam die zoveel kracht af, dat de molen nooit sneller dan 54 enden ging. Bij een scheprad- of vijzelmolen resulteert iedere windstoot (meer vermogen!) in een hogere snelheid, omdat het koppel van deze werktuigen gelijk blijft (vermogen = koppel maal snelheid). Bij de Traanroeier resulteerde iedere windstoot in een groter koppel en in meer stroom en bleef de molen als een klok zo regelmatig malen. In die windstoten kreeg het gaande werk het wel heel hard te verduren: vandaar dat het normale, houten gaande werk niet gehandhaafd kon blijven.

Veel of weinig schoot?

Voor molens met veel schoot in het hekwerk is het koppel bij stilstand groter (groen) dan bij molens met weinig schoot (rood), maar wordt het grootste vermogen bereikt bij een kleiner aantal enden. (Zie *figuur 11*) De molen gaat ook eerder als een ventilator werken (zeilschlag). Molens met weinig schoot starten met een kleiner koppel, maar bereiken het grootste vermogen bij een grotere snelheid. Zij zullen ook veel later last van zeilschlag krijgen en als ventilator gaan werken. Het één hoeft niet beter te zijn dan het andere, want met de overbrenging kan men in beide geval-

Figuur 10

len het aan te drijven werktuig de juiste snelheid geven. Bij standerdmolens zijn de mogelijkheden daartoe wat beperkt, omdat er maar twee wielen zijn voor de versnelling van de maalsteen. Vandaar dat deze molens vaak weinig zeeg in het hekwerk hebben om de steen toch de goede snelheid te kunnen geven.

Het voordeel van een diepe schoot is een groter aanlooppkoppel en een beperking van het aantal enden. Het voordeel van een ondiepe schoot is dat de vang het niet zwaar te verduren krijgt en dat het wickenkruis met een hoger toerental zal draaien. Dan is de vliegwielerwerking groter, want de energie die je in een vliegwiel kunt opslaan is evenredig aan het kwadraat van de snelheid. Dat geeft een regelmatig gang bij een onregelmatige wind.

Dit zijn dus drie molens met een gelijke vlucht bij dezelfde wind maar met verschillende schoot. Merk op dat er maar één u/v-schaal nodig is. Vergelijk dit met figuur 5 in het eerste deel. Zo zijn er eindeloos veel situaties te bedenken die allemaal hun eigen plek in deze grafiek vinden.

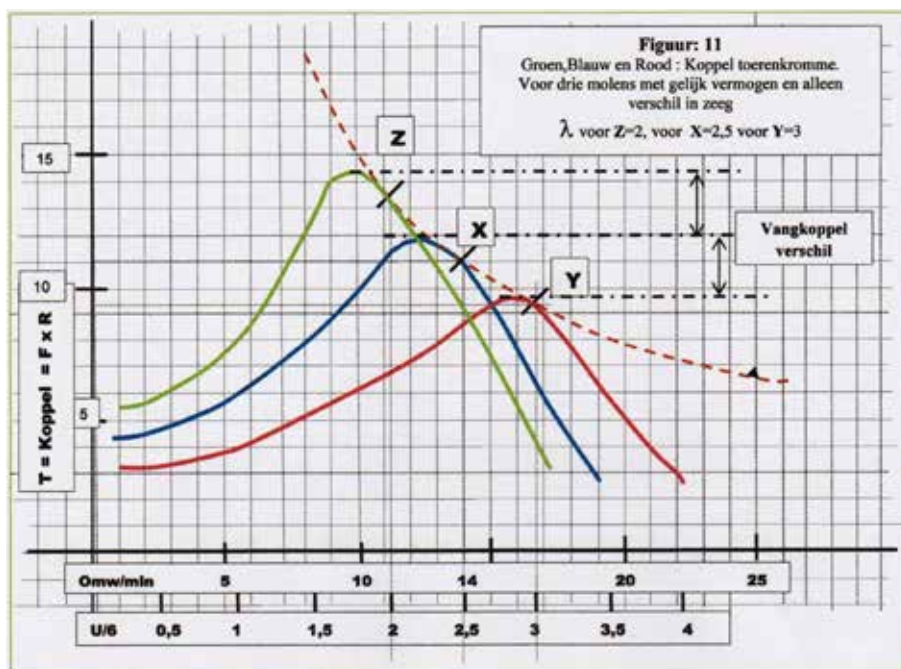
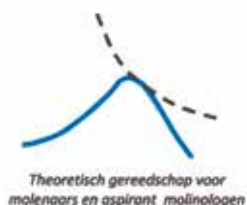
Nico Meinsma - idee, eerste opzet en grafieken

Jan Hofstra - aanvullingen en ervaringen uit de praktijk

Met dank aan Cees Nootenboom (Woudsend) voor zijn voortdurende steun en belangstelling.

Gebruikte literatuur:

- Het Prinsenmolenboek. Een onderzoek naar het vermogen van windmolens. 1942 Wageningen
- Windwerkboek. Wat mogelijk is met windenergie. Westra & Tossijn 1980 Amsterdam
- Mogelijkheden tot verbetering van den Hollandschen windmolen voor polderbemaling. A.G.Von Baumhauer in "De Ingenieur" oktober 1929

Figuur 11

Koning Molenzeilen

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer...

Fa. Koning v.o.f.
058-2135830 / 06-15107316
info@koning-molenzeilen.nl

www.koning-molenzeilen.nl

Snellopendheid en maximaal water

In de laatste twee nummers van de Gildebrief duikt het begrip 'snellopendheid' op. Wat is dat ook al weer en wat heb je eraan?

DOOR: KAREL OUENDAG

Wat is snellopendheid?

Snellopendheid geeft aan hoeveel keer de omtreksnelheid van het gevlucht (u) groter is dan de snelheid van de wind (v). De aandacht gaat daarbij in het bijzonder uit naar die waarde van u gedeeld door v (u/v), waarbij maximaal gebruik wordt gemaakt van de windenergie die door het gevlucht stroomt. U/v is niet constant. Molenaars weten allemaal hoe je u kunt veranderen bij gelijkblijvende v : door te zwichten of zeil bij te leggen.

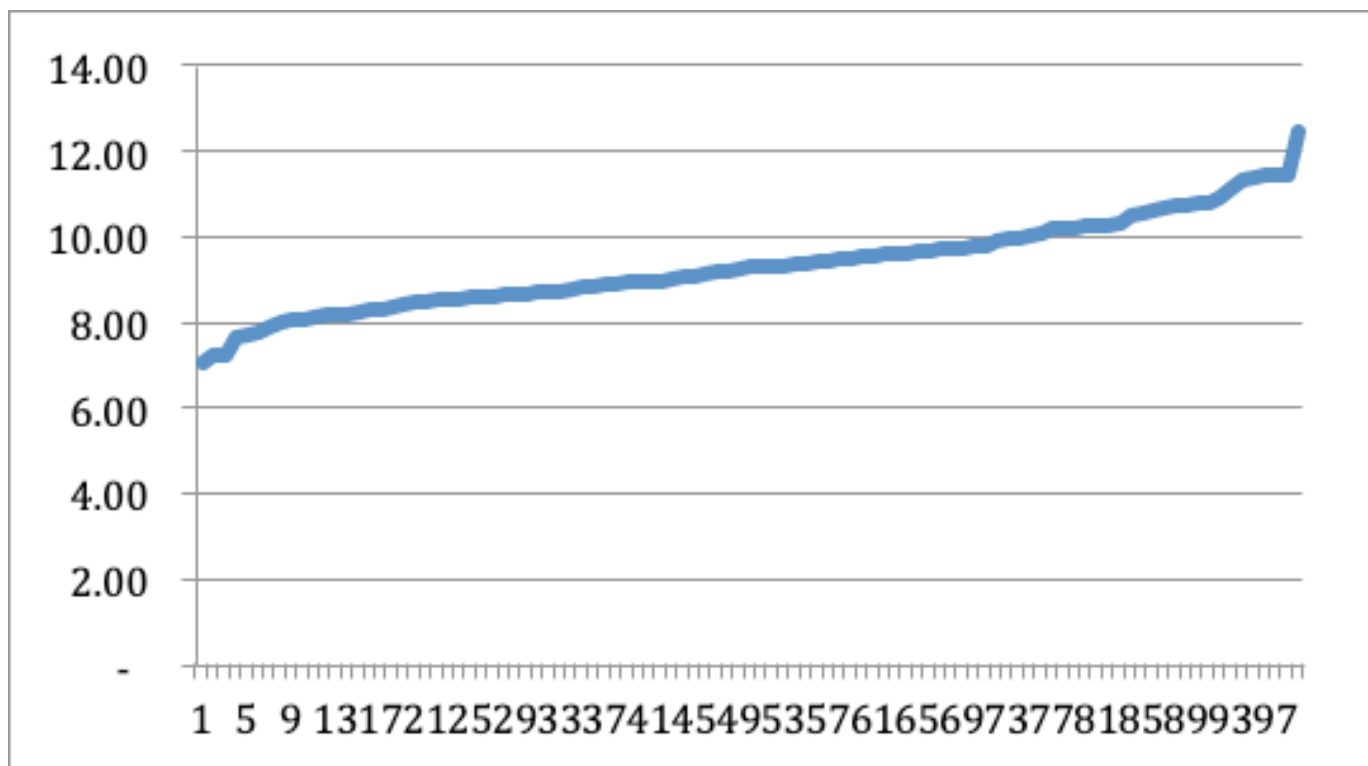
Windenergie

Wanneer een molen stil staat, benut hij de windenergie helemaal niet en als hij erg snel draait ook niet. In dat laatste geval is het gebied waar de wieken draaien dan als het ware een schijf van wervelende lucht geworden. Een molen met oud-hollands tuig 'oogst' de maximale energie bij een snellopendheid van ongeveer 2,5 (plus of min 10 procent). Met een duur woord is dan de 'energie-coëfficiënt' (C_e) maximaal. Men mag met die 10 procent in de handjes knijpen, als dat al wordt ge-

haald. Een moderne windturbine haalt tot 5 keer meer dan dat.

Wat kun je ermee?

De beste omtreksnelheid van het scheprad kan je uitrekenen door de wortel uit de tastering te trekken en dit te vermenigvuldigen met pakweg tussen 180 en 200. Als je dat gedaan hebt, kan je met de overbrengingsverhouding uitrekenen wat de daarbij behorende omtreksnelheid van het gevlucht is. Als je dit deelt door 2,5 levert dat de windsnelheid

De windsnelheid in meter per seconde voor een hoogste wateropbrengst

op waarbij het scheprad het beste loopt (bij een goed ontworpen molen). In bijgaande afbeelding heb ik die berekening bij benadering gemaakt voor een kleine honderd molens.

In de grafiek zie je een enorme spreiding. Sommige molens lopen al prima bij windkracht 3, met name natuurlijk de kleintjes. Andere molens hebben windkracht 6 nodig. Het lijkt niet handig om het maximum zo ver weg te leggen, maar men moet bedenken dat de opvoerhoogte, het peil en de tasting nú vrijwel altijd anders zullen zijn dan toen de molen werd neergezet. Voor de molenaars op die laatste groep molens maakt dat niet uit. Het is een kwestie van lostrekken en gaan. De beste wateropbrengst zullen ze vrijwel nooit halen. Voor hen is voor een hoogste opbrengst méér vaart bijna altijd beter.

Vakmanschap

Als ze dat willen, kunnen de bofkonten – bij wie het molenontwerp nog wel klopt – zich bekwalen in het zó laten draaien van de molen, dat de wateropbrengst het grootst is. Dat hoeft natuurlijk niet (meer), maar het is wel waar de molen voor gemaakt is. Omdat de windsnelheid van minuut tot minuut verandert – en u/v dus ook – mikt men niet op één punt, maar op een bereik waarbinnen zowel het gevlucht als het scheprad zo goed mogelijk werken. Natuurlijk spelen het peil, de

opvoerhoogte en de tasting ook nog een rol. De leek begrijpt dat niet. Die ziet een molen met vier volle en 90 enden stampen en even verderop een molen met 70 enden en vier halve. Dan zal hij denken: "Waarom legt die molenaar niet een puntje zeil bij". Hij weet niet dat méér niet altijd beter is. Misschien is er ook wel eens een polderbestuur in deze valkuil getrapt. Misschien geldt dat zelfs wel voor een enkele molenaar.

Een korreltje zout

Men doet er goed aan alle molenberekeningen – dus ook deze van mij – met gepaste argwaan te bekijken. De onderliggende theorie is meestal al vele tientallen jaren oud en vaak gebaseerd op slechts enkele metingen. Vroeger kon men immers nog niet zo goed meten als met de middelen van nu, maar ook vandaag de dag vergeet men vaak te meten. Neem nou de peilverlaging in de lage boezem van de Overwaard. Eeuwen waterstaatsgeschiedenis gaat daar ten einde. Er staat een rijtje molens die allemaal net een beetje anders zijn. Er is dus zowel aanleiding als gelegenheid om uitgebreid te meten met het 'oude' en het 'nieuwe' peil en te bekijken wat de gevolgen voor de molens zijn. Maar er wordt een rapportje gemaakt met een schijn-nauwkeurigheid van cijfers achter de komma. De conclusie dat het allemaal wel mee zal vallen, komt wel goed uit. Gemeten wordt er

(dus) niet, maar niet meten is niet weten.

Tot slot

Wat mij betreft zou er meer gemeten mogen worden. Met de verkregen kennis kan dan weer de opleiding worden verbeterd. Er kunnen ook misverstanden mee de wereld uitgeholpen worden, zoals "een smal scheprad met een hoge overbrenging kan evenveel water geven dan een breed scheprad met lage toeren. Het laatste is beter omdat er minder energieverliezen zijn" (Gildebrieff 2/2019). Uit metingen blijkt immers, dat het beste toerental onafhankelijk is van de breedte van het scheprad en dat een langzamer draaiend scheprad minder water geeft.

OPROEP

Hallo, molenaars van Nederland. Het Nederlandse weer heeft een grote invloed op de molens. Als weerkundige schrijf ik hierover al enige tijd in de Gildebrieff. Wellicht wilt u onderwerpen aandragen om eens nader te bekijken en door mij te laten beschrijven. Stuur u dan een bericht naar de redactie en die zal zorgen dat ik de verzoeken krijg.

Hartelijke groet,
David Henneveld

Vacature MOLENAAR

op korenmolens De Eendracht in Alphen a/d Rijn

Wij zijn op zoek naar uitbreiding van de molenaarsgroep in onze korenmolens. Het gaat daarbij om vrijwilligers die belangstelling hebben voor het op een ambachtelijke wijze malen van graan in onze uitgebreide en cultuurhistorische korenmolens uit 1750/1898. Ook geslaagde vrijwillige molenaars nodigen wij graag uit om te reageren.

Korenmolens De Eendracht is eigendom van de gemeente Alphen aan den Rijn, maar wordt beheerd door de gelijknamige Stichting. We hebben op dit moment ongeveer 35 vrijwilligers, waaronder zo'n 6 (assistent-)molenaars. Verder zijn er vrijwilligers voor de molenwinkel, voor het onderhoud van de molen en voor de bediening van de oude dieselmotor.

De molen en de molenwinkel zijn elke zaterdag geopend van 9 tot 16 uur. In die periode wordt door een team van 2-3 molenaars graan gemalen voor onze vaste klant Hoogvliet en voor onze molenwinkel. Bij voorkeur doen we dat natuurlijk op de wind, maar als dat niet kan met behulp van onze dieselmotor De Oude Bram.

Lijkt u deze vacature leuk en interessant, bel dan naar algemeen bestuurslid en molenaar Dick Esveld: 06-43.04.79.96 of stuur een mailtje naar dcsveld@online.nl.

Vereniging De Hollandsche Molen zet zich sinds 1923 in voor het behoud van de wind- en watermolens in Nederland. De vereniging is gevestigd te Amsterdam. De vereniging heeft een uitgebreid archief en documentatiecentrum die worden beheerd door de medewerkers van de Stichting Molendocumentatie (SMD). Hier wordt relevante informatie verzameld over bestaande en verdwenen molens.

De SMD bestaat uit een team van 8 vrijwilligers die over het algemeen op donderdag aanwezig zijn om de vele taken uit te voeren. Denk hierbij aan het bijhouden van de website allemolens.nl, het beheer van de bibliotheek en het archief of het ontvangen van bezoekers.

Voor het digitaliseringsproject zoeken wij een enthousiaste

vrijwillig medewerker digitalisering

De taak betreft het bewerken van het gedigitaliseerde archiefmateriaal tot importeerbare archiefstukken en het meta-dateren ervan. Meta-dateren is het toevoegen van specifieke kenmerken aan de archiefstukken in het archiefsysteem dat de basis vormt voor Allemolens.nl.

Profiel

- vaardigheid met Windows, Office en eventueel databasesystemen
- affiniteit met archiveren en bibliothekeninteresse in molens en hun geschiedenis

De werkzaamheden kunnen thuis worden gedaan maar ook vanuit het kantoor van De Hollandsche Molen in Amsterdam. Het betreft een vrijwillige functie. Eventuele reiskostenvergoeding in overleg.

Algemene informatie over de Stichting Molendocumentatie kunt u vinden op de websites molens.nl en allemolens.nl.

Meer informatie over de functie is te verkrijgen bij Erik Stoop, coördinator SMD, telefoon 020 - 6238703 (iedere donderdag) of via smd@molens.nl. Schriftelijke reacties kunt u ten alle tijde per e-mail richten aan: smd@molens.nl o.v.v. Vacature vrijwillig medewerker digitalisering.

De Hollandsche Molen

Molenpenning Molenstichting Limburg 2019

Marianne van der Elsen, consulent Limburgse monumentenorganisaties, heeft op 8 oktober de Molenpenning 2019 ontvangen. Deze penning werd aan haar uitgereikt door de waarnemend voorzitter, Toine Houtappels. De penning wordt iedere twee jaar toegekend aan een persoon of stichting die zich jarenlang op heel veel fronten heeft ingezet voor de Limburgse molens en molenaars.

Marianne is de drijvende kracht voor de Molenstichting Limburg en verricht heel veel werkzaamheden voor de molens, de molenaars en de molengidsen in Limburg. Zij is de schakel tussen de vele vrijwilligers en de beroepskrachten, de gemeenten en de provincie.

Limburg telt ongeveer 40 wind- en 40 watermolens die in bedrijf zijn. Molenstichting Limburg adviseert de moleneigenaren, molenaars en betrokkenen rondom behoud, restauratie, biotoop en ook op PR-gebied. Als medewerkster van het Huis voor de Kunsten is mevrouw van der Elsen een zeer waardevol en gerespecteerd teamlid voor de Molenstichting Limburg.

Het uitreiken van de Molenpenning is een initiatief van de Molenstichting Limburg en wordt in belangrijke mate ondersteund door de Provincie Limburg. De molenpenning is ongeveer 5 centimeter in doorsnee en heeft de vorm van een molensteen. Het gegroefde oppervlak aan de ene zijde spreekt voor zich, de andere zijde draagt het logo van de Molenstichting Limburg. Op de rand staat de naam van de ontvanger.

Marianne van der Elsen is de eerste vrouw die de molenpenning uitgereikt kreeg.

Frans Verstappen

©2019 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevens-verwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

WORD MOLENAAR

Voor deze 'Word Molenaar' zijn we op bezoek bij Frans Tullemans in Geldrop. Frans heeft vanaf januari 2005 tot en met 2016/2017 de ledenadministratie van Gilde onder zijn hoede gehad. Naast de ledenadministratie heeft hij 10 jaar als voorzitter en penningmeester zitting gehad in het afdelingsbestuur van Noord-Brabant. Ook was hij als algemeen lid 8 jaar onderdeel van het landelijk bestuur en was hij de webmaster van onze website. In 1993 is Frans door zijn vrouw naar molen Het Nupke gestuurd. De molenaar zocht versterking en Frans moest maar eens aan een hobby beginnen. Bij dit eerste bezoek sloeg de vonk over en Frans is nog steeds - met drie andere molenaars - op Het Nupke te vinden. De molen is vernoemd naar het stuk grond waarop de molen is gebouwd: Nupke betekent in de volksmond *verhoging of bultje*. De molen en de molenwinkel zijn elke zaterdag geopend van 10 tot 16 uur. Naast de thuisbakker maakt de molen ook voor een bakker in Geldrop. Eenmaal aan de opleiding begonnen kwam Frans er via familie achter dat zijn overgrootvader molenaar was in Weert. Misschien is dit een verklaring voor die eerste vonk?

Bas de Deugd

Geef een eigen draai aan de molen!

Word molenaar!

